सत्यमेव जयते

સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના (એસએજીવાય)

માર્ગદર્શિકાઓ

ગ્રામિણ વિકાસ વિભાગ
ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય
ભારત સરકાર

सत्यमेव जयते

સંદેશ

સ્વતંત્રતા દિવસના રોજ સંસદમાં રહેલા મારા સાથીઓ વતી મે તમને એક વચન આપ્યુ હતુ. આરોગ્ય, ચોખ્ખાઇ, હરિયાળી અને સમુદાયમાં સ્નેહના સાર રૂપે આદર્શ ગ્રામ યોજનાનું મારુ સ્વપ્ન રજૂ કર્યુ હતુ. તેમાં અનુસરવામાં આવનાર માર્ગદર્શિકા આ સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે અને ૨૦૧૬ સુધીમાં તેમના કે તેણીના મતવિસ્તારમાંથી મોડેલ વિલેજ અને ૨૦૧૯ સુધીમાં વધુ બે ગામને મોડેલ વિલેજ બનાવવા માટે પ્રત્યેક સંસદસભ્ય માટે સાંસદ ગ્રામ યોજનાની સંપૂર્ણ રૂપરેખા રજૂ કરું છુ.

હું મહાત્મા ગાંધીની વિચારધારાથી ઊંડાણપૂર્વક પ્રેરીત થયો છું. ગામડામાં લાઇટ લાવવા માટે તમારે ફક્ત વીજળીના થાંભલાની જ જરૂર નથી પરંતુ સાચો પ્રકાશ મૂલ્યોને આકાર આપતા, સામુદાયિક ઉત્સાહ અને સારા શિક્ષણને પ્રોત્સાહન આપવાથી આવશે તેવી પ્રતીતી કરવાની તેમનામાં દૂરંદેશીતા હતી. હું પણ માનું છું કે રાષ્ટ્રીય ગૌરવ, દેશદાઝ, એકતા, આત્મવિશ્વાસના મૂલ્યોને વેગ આપવો એ આંતરમાળખાકીય વિકાસ જેટલો જ મહત્ત્વનો છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો મૂલ્યવાન ફેરફાર દ્વારા મૂલ્ય શ્રૃંખલા વિકસાવો, મૂલ્ય શ્રૃંખલા શબ્દ એ છે કે જે વર્ણવે છે કે મૂલ્ય અને કાર્યક્ષમતાને મહત્તમ કરવા માટે કારોબારના પ્રત્યેક પગલાંમાંથી પસાર થવું પડે છે.

સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના, બીજી યોજનાઓથી વિરુદ્ધ, પ્રાપ્તિકર્તા તરીકે લાભાર્થીઓ સામે અને કરનાર તરીકે સરકાર સામે જોતી નથી. આ યોજનામાં ગામડાઓ પસંદગી કરી શકે અને તે પસંદગીઓનો ઉપયોગ કરવા માટે તેમને તકો પૂરી પાડવા માટે સક્ષમ બનાવવા તે આ યોજનાનો હેતુ છે. આ યોજના દિશા આપશે અને મને ખાતરી છે કે આપણા સરળ ગામડાઓ તેમની સખત મહેનત અને સાહસિક કુશળતાઓ મારફતે પોતાનો માર્ગ કંડારશે.

હું જ્યારે ગુજરાતનો મુખ્યપ્રધાન હતો ત્યારે, મારા રાજ્યના આવા જ એક ગામડા પુંસરીના વિકાસને ટેકો પૂરો પાડવાની તક મળી હતી. પુંસરીને ઘણી વખત દેશના પ્રથમ ક્રમના ગામડા તરીકે ગણવામાં આવે છે. એ જોતા મને ભારે આનંદ થાય છે કે તેલંગણામાં આવેલ ગંગાદેવીપલ્લી અને મહારાષ્ટ્રમાં આવેલ હિવારે બઝાર સુંદર કામગીરી કરી રહ્યા છે. હું આશા રાખું છું કે આ યોજનાના અમલીકર્તાઓ આ ગામડાઓ તરફ જોશે અને તેમની પાસેથી શીખશે. મને ખાતરી છે કે થોડા વર્ષો પછી આપણી પાસે આ મોડેલ ગામડાઓમાંતી પ્રાપ્ત સોએક નવીનીકરણો અને સફળ વાર્તાઓ હશે.

અમે ખાસ કરીને સામુદાયિક ભાગીદારી એટલે કે જન ભાગીદારી પરત્ત્વે ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે. હકીકતમાં લોગોની પસંદગી માટે ઓનલાઇન સ્પર્ધા મારફતે યોજનાનો પવિત્ર પ્રારંભ થયો હતો. યોજનાના ભાગરૂપે ગામવાસીઓ તેમની પોતાની વિકાસ યોજના, પ્રવૃત્તિઓ તૈયાર કરશે અને સિદ્ધિ માટે લક્ષ્યાંકો નક્કી કરશે.

હું પણ ખાસ કરીને અત્યંત ઉત્સાહિત છું અને આ યોજના હેઠળ ઉદાહરણ તરીકે સ્માર્ટ સ્કુલ્સ, ઇ-લાયબ્રેરીઝ, ગ્રીન સ્કુલને બાળકના શિક્ષણના ટેકા માટે લેવાનો જે અમે ઇરાદો રાખીએ છીએ તેવા પ્રયત્નો વિશે ઉત્સાહી છું. આત્મવિશ્વાસની સમજ અને મહિલાઓ, શહીદો અને વૃદ્ધો માટે સન્માન, સારું સ્વાસ્થ્યશાસ્ત્ર, પર્યાવરણ માટે સન્માન, સારા વાંચનની ટેવ વગેરે જેવા મૂલ્યોની આપણી યુવાન પેઢી પર છાપ બેસે તે અગત્યનું છે.

સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના, એવી યોજના કે જે ગ્રામિણ ભારતના સ્વપ્નાઓને સાકાર કરશે તેની માર્ગદર્શિકાઓ પ્રસિદ્ધ કરવાનો મને આનંદ છે.

11th October 2014

Narendra Modi
Prime Minister of India

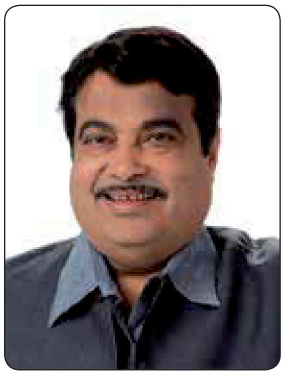

સંદેશ

લોક નાયક જય નારાયણ જીની જન્મજયંતિ દિન, ગાંધીજીના પગલાંઓને અનુસરતા ૧૧ ઓક્ટોબરના રોજ અમે સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના મારફતે ગ્રામ સ્વરાજના ખ્યાલને વાસ્તવિકતામાં રૂપાંતર કરવાનો ઈરાદો ધરાવીએ છીએ. શ્રી અટલ બિહારી વાજપેયી જીના દૂરંદેશી માર્ગદર્શન હેઠળ, એનડીએએ માર્ગો બનાવીને અને શહેરી સ્તરની સુવિધાઓ પૂરી પાડીને આર્થિક તકોને ગામડાઓની નજીક લાવવાની હાકલ કરી છે. પ્રધાન મંત્રી ગ્રામ સડક યોજના (પીએમજીએસવાય)ના વિગતવાર ખ્યાલ સાથે હું ગાઢ રીતે સંકળાયેલો રહ્યો હતો, જેણે ગ્રામિણ વિસ્તારોમાં વધુ સારા માર્ગ જોડાણમાં યોગદાન આપ્યું છે. આજે, માનનીય વડાપ્રધાન શ્રી નરેન્દ્ર મોદી જીની સશક્ત આગેવાની હેઠળ અમે અમારા વચનમાં આગળ ધપીએ છીએ અને સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના (એસએજીવાય) મારફતે આપણા ગામડાઓના દ્વારે વિકાસ લાવવાની અરજ કરીએ છીએ.

પ્રજાને પોતાના ભાવિને કંડારવાની પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતા બક્ષવા માટે ભૌતિક સુવિધાઓ પૂરી પાડવાની સાથે એસએજીવાય ગ્રામિણ ભારતના આત્માનો સમાવેશ કરશે. આ યોજના વિશિષ્ટ છે અને ફેરફાર કરવા યોગ્ય છે કેમ કે તે વિકાસ પરત્વે પવિત્ર અભિગમ ધરાવે છે. તે એક કરતા વધુ વિસ્તારોમાં ગામડાના સંકલિત વિકાસની કલ્પના ધરાવે છે જેમ કે કૃષિ, શિક્ષણ, સેનીટેશન, પર્યાવરણ, ગુજરાન વગેરે. તેમાં ફક્ત ભૌતિક આંતરમાળખું અને મૂળભૂત સુવિધાઓ જ નહી પરંતુ જીવન જીવવાના સ્તરમાં સુધારો કરવાનું, સામાજિક મૂડી સમૃદ્ધ કરવાનો અને સામુદાયિક ભાવના ઊભી કરવાનો પણ સમાવેશ થાય છે. આ બધા આંતરિક તત્ત્વો છે જે લાંબા ગાળે સકારાત્મક ફેરફાર લાવે અને આ ફેરફાર ટકી રહે તેની ખાતરી કરશે.

મજબૂત અને પારદર્શક ગ્રામ પંચાયતો અને સક્રિય ગ્રામ સભાઓ મારફતે અને સુશાસન આપીને સ્થાનિક લોકશાહીને મજબૂત કરવી એ યોજનાનો અગત્યનો ઉદ્દેશ છે. આને સિદ્ધ કરવા માટે વિવિધ નવીનતમ આચરણો વિકસશે તેની મને ખાતરી છે. ઉદાહરણ તરીકે, ગુજરાતના પુંસરી ગામે ગ્રામ પંચાયતના કાર્યકરોની હાજરી માટે બાયોમેટ્રીક સિસ્ટમ મુકી છે. તેનાથી કાર્યોના અમલીકરણમાં જવાબદારી અને કાર્યક્ષમતા આવી છે. તેજ રીતે, મહારાષ્ટ્રમાં આવેલ હિરવારે બઝારે જોઈન્ટ મેનેજમેન્ટ કમિટી પર ભાર મુક્યો છે જેતી જંગલોનું રક્ષણ કરી શકાય, તેમજ ગામને દુષ્કાળ અને જળની તંગીથી મુક્ત કરવા માટે સંકલિત જળ સંરક્ષણ પગલાંઓ વિકસાવી શકાય.

સાસદસભ્યો (એમપી) તેમના જે તે મતવિસ્તારમાં આ પહેલની આગેવાની લેશે અને માર્ગદર્શન આપશ. ઝોઓ સમુદાયને ફક્ત વિકાસકીય કાર્યો જ નહી પરંતુ યોજનામાં નિર્દિષ્ટ મૂલ્યો સ્થાપિત કરવા માટે ઉત્તેજન આપશે. એમપીઓએ આ આદર્શ ગામોનું સંવર્ધન કરવું પડશે જેથી આસપાસના વિસ્તારો માટે તેમાંથી શીખી શકે અને તે પ્રયત્નોની નક્લ કરી શકે તે માટે નિદર્શન ગામ તરીકે રજૂ કરી શકાય. આ યોજનામાં વિવિધ સરકારી મંત્રાલયો અને વિભાગોની વચ્ચે આયોજિત સંકલન અને એકીકરણની જરૂરિયાત રહેશે.

મારે એનો ઉલ્લેખ કરવો જ પડશે કે આ માર્ગદર્શિકાઓ સંસદ, રાજ્ય સરકારો, ભારત સરકારમાં રહેલા મારા સાથીઓ અને અન્ય હિસ્સેદારો સાથેની અનેક ચર્ચાઓનું પરિણામ છે. ભૌતિક સુવિધાઓ સાથે પાત્ર નિર્ધારણ, પર્યાવરણ સંરક્ષણ અને માનવ વિકાસ ભાર મુકીને વ્યાપક ગામ યોજના વિકસાવવા માટે એમપીની આગેવાની અને ગ્રામ્ય સ્તરે સમુદાયની ભાગીદારી પર ભાર મુકવાથી જ આ યોજના સફળ થઈ શકશે.

૧૧ ઓક્ટોબર ૨૦૧૪

નિતીન ગડકરી
કેન્દ્રિય પ્રધાન, ગ્રામિણ વિકાસ, પંચાયતી રાજ, પીવાના પાણી અને સેનીટેશન, માર્ગ પરિવહન,
ધોરીમાર્ગ અને શિપીંગ

સંક્ષિપ્ત રૂપો

એએબીવાય	આમ આદમી બીમા યોજના
એટીએમએ	એગ્રીકલ્ચરલ ટેકનોલોજી મેનેજમેન્ટ એજન્સી
બીએનવી	ભારત નિર્માણ વોલન્ટીયર
બીપીએલ	ગરીબી રેખા હેઠળ
બીઆરજીએફ	બેકવર્ડ રિજીયન્સ ગ્રાંટ ફંડ
સીએએમપીએ	કંપેનસેટરી એફોરસ્ટેશન ફંડ મેનેજમેન્ટ એન્ડ પ્લાનીંગ ઓથોરિટી
સીએસસી	કોમન સર્વિસ સેન્ટર
સીએસઆર	કોર્પોરેટ સોશિયલ રિસ્પોન્સીબિલીટી
એફઆરએ	ધી શિડ્યૂલ ટ્રાઈબ્સ એન્ડ અધર ટ્રેડીશનલ ફોરેસ્ટ ડ્વેલર્સ (રેકોગ્નીશન ઓફ ફોરેસ્ટ રાઈટ્સ) એક્ટ
જીઆઈએસ	જિયોગ્રાફિક ઈન્ફોર્મેશન સિસ્ટમ
જીપી	ગ્રામ પંચાયત
આઈએવાય	ઈન્દિરા આવાસ યોજના
આઈસીડીએસ	ઈન્ટીગ્રેટેડ ચાઈલ્ડ ડેવલપમેન્ટ સર્વિસીઝ સ્કીમ
આઈઆઈટી	ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ટેક્નોલોજી
આઈએમઆર	ઈન્ફન્ટ મોર્ટેલિટી રેટ
આઈડબ્લ્યુએમપી	ઈન્ટીગ્રેટેડ વોટરશેડ મેનેજમેન્ટ પ્રોગ્રામ
મગનરેગા/ મગનરેગ્સ	મહાત્મા ગાંધી નેશનલ રુરલ એમ્પોલયમેન્ટ ગેરંટી એક્ટ/ સ્કીમ
એમકેએસપી	મહિલા કિસાન સશક્તિકરણ પરિયોજના
એમએમઆર	મેટર્નલ મોર્ટેલિટી રેટ
એમએનઆર	મિનીસ્ટ્રી ઓફ ન્યુ એન્ડ રિન્યુએબલ એનર્જી
એમપી	સંસદ સભ્ય
એમપીએલએડીએસ	મેમ્બર ઓફ પાર્લામેન્ટ લોકલ એરિયા ડેવલપમેન્ટ સ્કીમ
એમએસએસઈ	માઈક્રો સ્મોલ એન્ડ મિડીયમ એન્ટરપ્રાઈસ
નાબાર્ડ	નેશનલ બેન્ક ફોર એગ્રીકલ્ચર એન્ડ રુરલ ડેવલપમેન્ટ

એનડીડીબી	નેશનલ ડેરી ડેવલપમેન્ટ બોર્ડ
એનએફએસએ	નેશનલ ફૂડ સિક્યુરિટી એક્ટ
એનએચએમ	નેશનલ હેલ્થ મિશન
એનઆઈઆરડી એન્ડ પીઆર	નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ રુરલ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ પંચાયતી રાજ
એનએલએમ	નેશનલ લિટરસી મિશન
એનઆરડીડબ્લ્યુપી	નેશનલ રુરલ ડ્રીંકીંગ વોટર પ્રોગ્રામ
એનઆરએલએમ	નેશનલ રુરલ લાઈવલીહૂડ મિશન
પીડીએસ	જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થા
પીએમજીએસવાય	પ્રધાનમંત્રી ગ્રામ સડક યોજના
પીએમજેડીવાય	પ્રધાનમંત્રી જનધન યોજના
પીટીએ	પેરેન્ટ ટીચર એસોસિયેશન
પીડબ્લ્યુડી	વિકલાંગતા સાથેની વ્યક્તિઓ
આરજીજીવીવાય	રાજીવ ગાંધી ગ્રામિણ વિદ્યુતીકરણ યોજના
આરજીપીએસએ	રાજીવ ગાંધી પંચાયત સશક્તિકરણ અભિયાન
આરકેવીવાય	રાષ્ટ્રીય કૃષિ વિકાસ યોજના
આરએસએમએ	રાષ્ટ્રીય માધ્યમિક શિક્ષા અભિયાન
આરએસબીવાય	રાષ્ટ્રીય સ્વાસ્થ્ય બીમા યોજના
આરએસઈટીઆઈ	રુરલ સેલ્ફ એમ્પ્લોયમેન્ટ ટ્રેઈનીંગ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ
એસએજીવાય	સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના
એસએયુ	સોશિયલ ઓડીટ યુનિટ
એસએચજી	સ્વસહાય જૂથ
એસઆઈઆરડી	સ્ટેટ ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ રુરલ ડેવલપમેન્ટ
એસઆરઆઈ	સિસ્ટમ ઓફ રાઈસ ઈન્ટેસિફિકેશન
એસએસએ	સર્વ શિક્ષા અભિયાન
યુઆઈડીએઆઈ	યુનિક આઈડેન્ટીફિકેશન ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા
વીડીપી	વિલેજ ડેવલપમેન્ટ પ્લાન

સૂચિ

1	મોડેલ ગામનું મહાત્મા ગાંધીનું સ્વપ્ન	6
2	લક્ષ્યાંક	8
3	સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજનાના મૂલ્યો	8
4	ઉદ્દેશો	8
5	ભૂતકાળમાંથી પાઠ	9
6	અભિગમ	9
7	આદર્શ ગ્રામમાં પ્રવૃત્તિઓ	9
8	વ્યૂહરચના	12
9	આદર્શ ગ્રામની ઓળખ	12
10	આયોજન	13
11	સમય રેખા	16
12	ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓ	16
13	ટેક્નોલોજી અને નવીનતાઓનો ઉપયોગ	18
14	ખાનગી, સ્વૈચ્છિક અને સહકારી ક્ષેત્રની મજબૂતાઈઓ પર લિવરેજ	19
15	ક્ષમતા નિર્ધારણ	19
16	પરિણામો	20
17	દેખરેખ	20
18	ટકાઉતા	20
	પુરવણી-I	21
	પુરવણી-II	36

મહાત્મા ગાંધી નું મોડેલ ગામનું સ્વપ્ન

મહાત્મા ગાંધીનો ગ્રામિણ વિકાસનો ખ્યાલ ‘સ્વરાજ’ને ‘સુરાજ’માં રૂપાંતર માટે મોડેલ ગામની આસપાસ ફરે છે

ઉત્તમ ગામનું તેમનું સ્વપ્ન, તેમના શબ્દોમાં:

ઉત્તમ ભારતીય ગામ એવી રીતં બાંધવામાં આવશે કે તેની જાતે જ સેનીટેશન વ્યવસ્થા વિકસાવે. પાંચ માઇલની ત્રિજ્યામાં પ્રાપ્ત કરી શખાય તેવી સામગ્રીમાંથી બનાવેલ પૂરતા હવા અને ઉજાસવાળુ કોટેજ હશે. .... ગામડાની ગલીઓ અને શેરીઓ દૂર કરી શકાય તેવી ધૂળથી મુક્ત હશે.

તેની જરૂરિયાતો અને દરેક જણા ઉપયોગ કરી શકે તે પ્રમાણે તે કૂવાઓ ધરાવશે. તેમાં દરેકને માટે મંદિરો હશે, સર્વસામાન્ય બેઠક સ્થળ પણ હશે, એવું ગામ કે જેમાં તેના ઢોર માટે ઘાસચારો હોય, સહકારી ડેરી હોય, પ્રાથમિક અને સેકંડરી શાલાઓ હોય જેમાં ઔદ્યોગિક શિક્ષણ કેન્દ્ર સ્થાને હોય, અને તેમાં વિવાદોના ઉકેલ માટે પંચાયતો હશે. તે પોતાના અનાજ, શાકભાજી અને ફળોનું જાતે ઉત્પાદન કરશે અને પોતાની જ ખાદી હશે. મોડેલ ગામ અંગેનો આ મારો કાચો ખ્યાલ છે. (હરિજન, 9-1- 1937; વોલ્યુમ 64#: પૃષ્ઠ. 217-18.)

તે ગામને સુધરેલું તરીકે ગણવામાં આવે... જ્યાં સૌથી મોટા શક્ય સંભવિત અસંખ્ય ઉદ્યોગો વૃદ્ધિ પામે, જેમાં કોઇ પણ અશિક્ષિત ન હોય, જ્યાં માર્ગો ચોખ્ખા હોય, ખાલી કરાવવાનું નિશ્ચિત સ્થળ હોય, કૂવાઓ ચોખ્ખા હોય, વિવિધ સમુદાયોમાં એકરૂપતા હોય, અને અસ્પૃશ્યતાનો સંપૂર્ણપણે અભાવ હોય, જેમાં દરેક ગાયનું દૂધ, ઘી વગેરે સાધારણ જથ્થામાં મેળવતા હોય, જેમાં કોઇ પણ કામ વિના ન હોય અને જે ઝઘડાઓ અને ચોરીઓથી મુક્ત હોય ... (મુન્નાલાલ શાહને લખેલો પત્ર, 4-4-1941; Vol. 73#: પૃષ્ઠ. 421)

“સ્વરાજ ગામનો મારો ખ્યાલ એ છે કે તે સંપૂર્ણપણે પ્રજાસત્તાક હોય, પોતાની મહત્ત્વની જરૂરિયાતો માટે પોતાના પડોશીઓથી મુક્ત હોય, અને એકબીજા પર આંતરિક રીતે નિર્ભર હોય જેમાં નિર્ભરતા જરૂરી હોય. આમ દરેક ગામની પ્રથમ ચિંતા પોતાના ખોરાક પાક અને વસ્ત્રો માટે કપાસ પકવવવાની હશે. તેની પોતાના પ્રાણીઓ માટે અનામત હોવી જોઇએ, પુખ્તો અને બાળકો માટે મનોરંજન અને રમતનું મેદાન હોવું જોઇએ. ત્યાર બાદ જો વધુ જમીન ઉપલબ્ધ હોય, તો તે ગાંજો, તમાકુ, ચરસ અને તેના જેવા અન્ય સિવાય ઉપયોગી નાણાપયોગી પાક ઉગાડશે. દ્વામ ગામના થિયેટર, શાળા અને જાહેર હોલની જાળવણી કરશે. તેની પાસે પોતાનું વોટરવર્ક્સ હશે, જે ચોખ્ખા પાણી પુરવઠાની ખાતરી આપશે. આવું અંકુશિત કૂવાઓ અથવા ટાંકીઓ દ્વારા કરી શકાય. શિક્ષણ અંતિમ મૂળ અભ્યાસક્રમ સુધીનો ફરજિયાત રહેશે. શક્ય હોય ત્યાં સુધી દરેક પ્રવૃત્તિ સહકારી ધોરણે હાથ ધરાશે. આજની જેમ તેમાં પોતાના દરજ્જાયુક્ત અસ્પૃશ્યતા સાથેની જ્ઞાતિઓ હશે નહી. (હરિજન, 26-7-1942; વોલ્યુમ. 76#: પૃષ્ઠ. 308-9.)

દેશના દરેક પ્રેમી સામેનું કાર્ય ભારતના ગામડાઓનું પુનઃબાંધકામ એવી રીતે કરવું જેથી તે શહેરમાં જ હશે તેમ માની લેતા કોઇના પણ માટે સરળ જ રહેવાનું સરળ બને. હરિજન, 7–3–1936

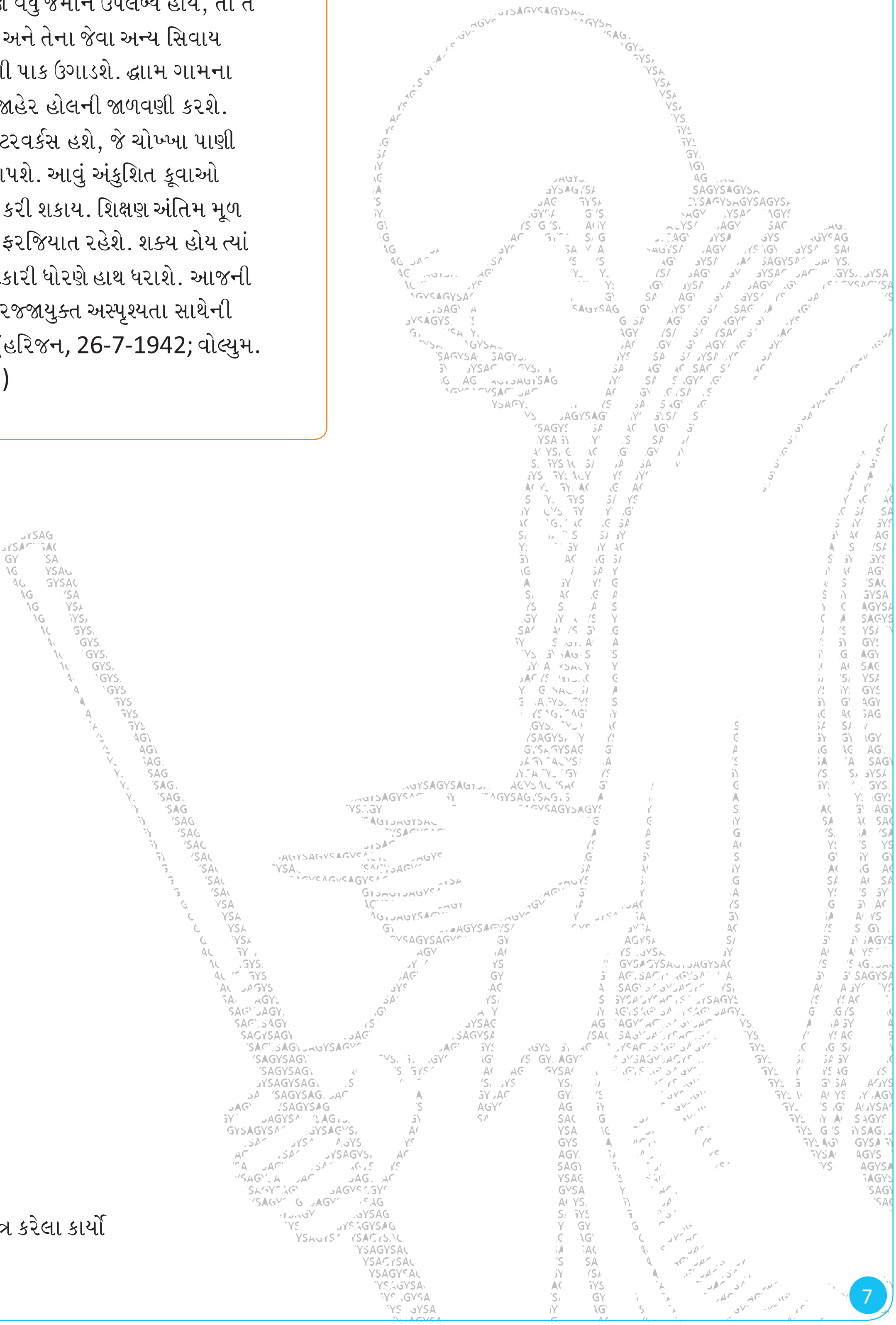

મહાત્મા ગાંધીના એકત્ર કરેલા કાર્યો

2. લક્ષ્યાંક

સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજના (એસએજીવાય) મહાત્મા ગાંધીના વ્યાપક અને ઓર્ગેનિક સ્વપ્નને પ્રવર્તમાન સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને વાસ્તવિકતામાં રૂપાંતર કરશે.

3. સાંસદ આદર્શ ગ્રામ યોજનાના મૂલ્યો

માત્ર આંતરમાળખા વિકાસ ઉપરાંત, એસએજીવાય ગામડાઓમાં ચોક્કસ મૂલ્યોને અને તેમની પ્રજાને ઉત્તેજન આપવાનો હેતુ ધરાવે છે જેથી તેને અન્યો માટે મોડેલમાં સ્થાપિત કરી શકાય. આ મૂલ્યોમાં સમાવેશ થાય છે:

i. અંત તરીકે પ્રજાની ભાગીદારી અપનાવવી –જેથી ગામડાની જીવનમાં, ખાસ કરીને શાસનને સંબંધિત નિર્ણય લેવામાં સમાજના દરેક વર્ગોમાં સામેલગીરીની ખાતરી કરતા.

ii. અંત્યોદયાને વળગી રહેતા –ગામમાં "સૌથી ગરીબ અને નબળા વ્યક્તિ" ને સુખાકારી હાંસલ કરવાની ખાતરી કરવી

iii. જાતિ સમાનતાનો એકરાર કરતા અને મહિલા માટેના સન્માનની ખાતરી કરતા

iv. સામાજિક ન્યાયની બાંયધરી આપતા

v. શ્રમિકની પ્રતિષ્ઠા અને સામુદાયિક સેવા અને સ્વૈચ્છિકતાના ગુણને ઉત્તેજન આપતા

vi. ચોખ્ખાઈની સંસ્કૃત્તિને પ્રોત્સાહન આપતા

vii. કુદરતના મેળમા રહેવું – વિકાસ અને જીવવિજ્ઞાન વચ્ચે સંતુલીતતા જાળવતા

viii. સ્થાનિક સંસ્કૃત્તિ વારસાને જાળવતા અને પ્રોત્સાહન આપતા

ix. અરસપરસના સહકાર, સ્વ સહાય અને સ્વ-આધારની છાપ બેસાડવી

x. ગામડાના સમુદાયમાં શાંતિ અને એકરૂપતાનું સંવનન કરતા

xi. જાહેર જીવનમાં પારદર્શકતા, જવાબદારી અને ઈનામદારી લાવવી

xii. સ્થાનિક સ્વ-શાસનની જાળવણી કરતા

xiii. ભારતીય બંધારણના મૂળભૂત હક્કો અને મૂળભૂત ફરજોમાં દર્શાવેલ મૂલ્યોને વળગી રહેતા

4. ઉદ્દેશો

એસએજીવાયના મુખ્ય ઉદ્દેશો છે:

i. ઓળખી કઢાયેલ પંચાયતના પવિત્ર વિકાસમાં લઈ જયા તેવી પ્રક્રિયાને વેગ આપવો

ii. વસ્તીના દરેક વર્ગોના જીવનધોરણ અને ગુણવત્તામાં નોંધપાત્ર સુધારો કરવો –

   a. સુધારેલી મૂળ સવલતો
   b. ઊંચી ઉત્પાદકતા
   c. વિસ્તરિત માનવ વિકાસ
   d. વધુ સારા ગુજરાનની તકો
   e. ઘટેલી અસમાનતાઓ
   f. હક્કો અને અધિકારોનો લાભ ઉઠાવવો
   g. બહોળું સામાજિક ચલિતતા
   h. સમૃદ્ધ સામાજિક મૂડી

iii. સ્થાનિક સ્તરના વિકાસ અને અસરકારક સ્થાનિક શાસનનું મોડેલનું સર્જન કરવું જે પડોશના ગ્રામ પંચાયતને શીખવા અને અપનાવવા માટે ઉત્તેજન અને પ્રેરણા આપી શકે

iv. સ્થાનિક વિકાસની શાળાઓએ ગ્રામ પંચાયતને તાલીમ આપવાની હોવાથી ઓળખી કઢાયેલ આદર્શ ગ્રામની જાળવણી કરવી

એસએજીવાયનો હેતુ ગામડાઓમાં અને તેમની પ્રજામાં ચોક્કસ મૂલ્યોને ઉત્તેજન આપવાનો હેતુ છે જેથી તે અન્યો માટે મોડેલમાં સ્થાપિત થાય.

5. ભૂતકાળમાંથી પાઠ

કેટલીક ગ્રામ પંચાયતોએ મુખ્યત્વે નેતાગીરી અને સામૂહિક પગલાંને પ્રેરણાને કારણે અપવાદરૂપ સિદ્ધિ દર્શાવી છે.આ પ્રકારની શ્રેષ્ઠ આચરણોમાંથી શીખતા, એ પણ મનમાં રાખવું પડશે કે સ્થાનિક સ્તર વિકાસને સંબંધિત ભૂતકાળના અનુભવો દ્વારા જાણવામાં આવ્યું છે તેમ વિવિધ પડકારો છે.સામાન્ય રીતે જે મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવામાં આવે છે તે છે:

i. લાંબા ગાળે વિકાસના વિભાજિત સ્પપ્નને વિકસાવવાની અક્ષમતા

ii. પૂરા પાડવામા આવેલા વિકાસ ઈનપુટ અને સમુદાયની અસલ જરૂરિયાત વચ્ચે ભંગાણ

iii. સમાજના દરેક વર્ગો, ખાસ કરીને સીમાંત અને ઉંમરલાયકની ભાગીદારીનો અભાવ

iv. સામાજિક તબક્કાઓ અને ટકાઉ પરિણામને અવગણીને આંતરમાળખાકીય અને ખર્ચ પર ભાર

v. મુખ્યત્વે સરકારી સહાય આધાર અને સામુદાયિક યોગદાન અને સ્વ સહાય પર ભાર ન મુકવો

vi. વિવિધ યોજનાઓના ઓર્ગેનિક એકીકરણની ગેરહજરી

vii. સ્થળો અને નિવાસીઓને લાભોની ફાળવણી વિશે ગેરવાજબી નિર્ણયો જે બીજી દિશામાં વળતા હોય

viii. રાજકીય ભાગીદારી-જોયેલી અને ખરેખર

ix. સમુદાયના વિવિધ વર્ગોના સોશિયો-કલ્ચરલ મૂલ્યોની ઉપેક્ષા

x. અનેક વીજ માળખાઓની ઉપસ્થતિ અને સુમેળ સાધવાની પદ્ધતિનો અભાવ

xi. તાત્કાલિક લાભ માટે પર્યાવરણીય ચિંતાઓની અવગણના

xii. સામાજિક દૂષણો જેમ કે શરાબનું સેવન, દહેજ, જ્ઞાતિવાદ, કોમવાદ અને મહિલાઓ વિરુદ્ધ ભેદભાવની હાજરી

6. અભિગમ

આ ઉદ્દેશોને સર કરવાના હેતુથી, એસએજીવાયને નીચેના અભિગમ દ્વારા માર્ગદર્શિત કરવામાં આવશે:

i. મોડેલ ગ્રામ પંચાયત વિકસાવવા માટે સંસદસભ્યો (એમપી)ની નેતાગીરી, ક્ષમતા, પ્રતિબદ્ધતા અને શક્તિ પર ભાર મુકવો.

ii. ભાગીદારીપૂર્ણ સ્થાનક સ્તર વિકાસ માટે સમુદાયને સામેલ અને એકત્ર કરવો.

iii. પ્રજાની મહત્ત્વાકાંક્ષાઓ અને સ્થાનિક તકના સંદર્ભમાં વ્યાપક વિકાસ હાંસલ કરવા માટે વિવિધ સરકારી કાર્યક્રમો અને ખાનગી અને સ્વૈચ્છક પ્રયત્નોનું એકીકરણ કરવું.

iv. સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ, સહકારી અને શૈક્ષણિક અને સંસાધન સંસ્થાઓ સાથે ભાગીદારી કરવી.

v. પરિણામો અને ટકાઉતા પર ભાર મુકતા

મોડેલ ગ્રામ પંચાયત વિકસાવવા માટે સંસદસભ્યો (એમપી)ની નેતાગીરી, ક્ષમતા, પ્રતિબદ્ધતા અને શક્તિ પર ભાર મુકવો.

7. આદર્શ ગ્રામ યોજનામાં પ્રવૃત્તિઓ

આદર્શ ગ્રામ યોજનાએ પ્રજાની ક્ષમતાઓ અને ઉપલબ્ધ સ્રોતો શક્ય હોય એટલા મહત્તમ સ્તરે ઉપયોગ કરીને ભાગીદારીપૂર્ણ દૂરંદેશીતા વિકસાવવી, જેમાં એમપી, ગ્રામ પંચાયત, નાગરિક સમાજ અને સરકારી વિભાગો દ્વારા સવલત દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી હોય. આદર્શ ગ્રામ યોજનાના તત્ત્વો સંદર્ભ આધારિત હોય તે સ્વભાવિક છે. આમ છતાં અગત્યની પ્રવૃત્તિઓને ઓળખી કાઢવી હજુ પણ શક્ય છે. તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થશે:

એસએજીવાય દ્વારા સાકલ્યવાદી વિકાસ

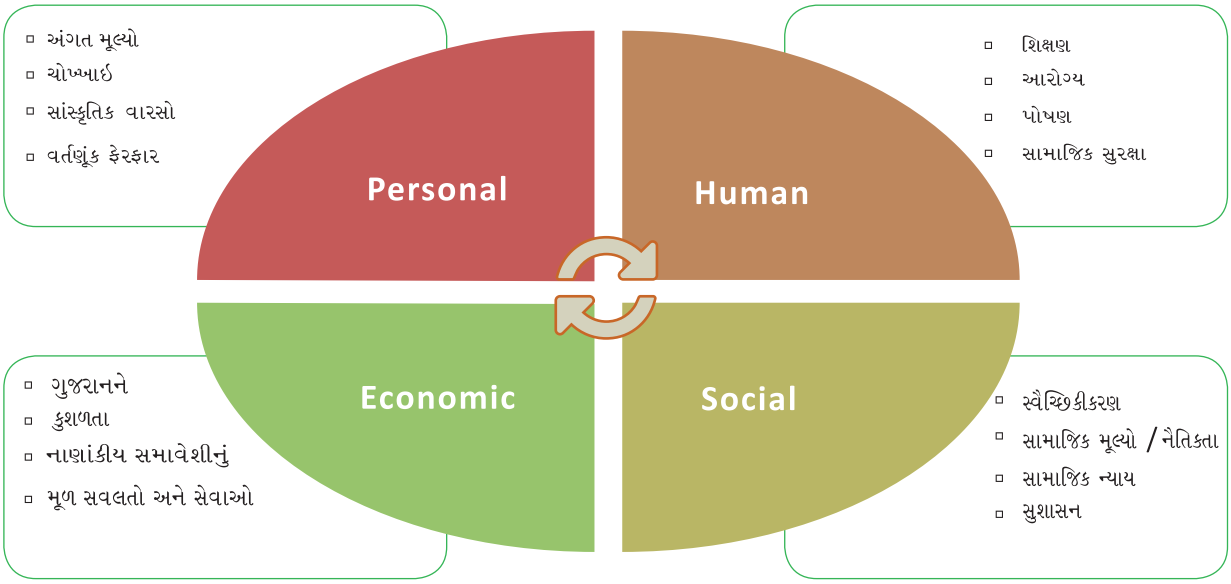

a. અંગત વિકાસ

i. હાઇજેનિક વર્તણૂંક અને આચરણોની છાપ બેસાડવી

ii. દૈનિક કસરત અને રમતો સહિતની તંદુરસ્ત આદતોનું સંવર્ધન

iii. જોખમી વર્તણૂંક ઘટાડવી – શરાબનું સેવન, ધુમ્રપાન, માદક પદાર્થની લત વગેરે.

b. માનવ વિકાસ

i. હેલ્થ કાર્ડ, તબીબી તપાસને સમાવતી પ્રાથમિક આરોગ્ય સવલતોનો સાર્વત્રિક લાભ

ii. સંપૂર્ણપણે ચેપમુક્ત

iii. જાતિ ગુણોત્તરને સંતુલીત કરતા

iv. ૧૦૦% સંસ્થાકિય ડિલીવરી

v. ખાસ કરીને બાળકો, કિશોર વસ્થાની છોકરીઓ, સગર્ભા સ્ત્રીઓ અને સ્તનપાન કરાવતી માતાઓ પર ખાસ ભાર મુકીને દરેક માટે પોષણના દરજ્જામાં સુધારો કરતા

vi. વિકલાંગતા ધરાવતા વ્યક્તિઓની ખાસ જરૂરિયાતો પર સખત ભાર (પીડબ્લ્યુડી), ખાસ કરીને બાળકો અને મહિલાઓ

vii. વર્ગ ૧૦ અને રિટેન્શન (જાળવી રાખવા) સુધીની શૈક્ષણિક સવલતોમાં સાર્વત્રિક પ્રવેશ

viii. શાળાઓનું સ્માર્ટ શાળામાં રૂપાંતર. સ્માર્ટ શાળા આઇટી સક્ષમ વર્ગો, ઇ-લાયબ્રેરી, વેબ આધારિત શિક્ષણ ધરાવશે અને દરેક વિદ્યાર્થીઓને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ પૂરું પાડવા માટે જરૂરી ઇ-લિટરેટ બનાવશે

ix. પુખ્ત શિક્ષણ

x. ઇ-લિટરસી

xi. ઇ-લાયબ્રેરી સહિત ગામના ગ્રંથાલયો

c. સામાજિક વિકાસ

i. ભારત નિર્માણ સ્વયંસેવક જેવા સ્વૈચ્છિકવાદને પ્રોત્સાહન જેવી પ્રવૃત્તિઓ

ii. પ્રજા સ્થાનિક વિકાસમાં સંપૂર્ણપણે ભાગ લઇ શકે અને યોગદાન આપી શકે તે માટે ક્ષમતા ઊભી કરવી

iii. ગામના વૃદ્ધોને માન આપવા માટેની પ્રવૃત્તિઓ, ખાસ કરીને મહિલાઓ, સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓ અને શહીદોની સ્થાનિક નમૂનારૂપ ભૂમિકાઓ

iv. હિંસા અને ગુન્હામુક્ત ગામ માટેની પ્રવૃત્તિઓ જેમ કેઃ
   a. નાગરિક સમિતિઓની સ્થાપના
   b. ખાસ કરીને યુવાનોને સમજાવટ

v. ગામડાની રમતો અને લોક કલા તહેવારો

vi. પ્રજામાં ગર્વની લાગણીને ઉત્તેજન આપવા ગ્રામ ગીત હોવું

vii. 'ગ્રામ દિન'ની ઉજવણી કરતા

viii. ખાસ કરીને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ જેવા વંચિત જૂથોની સામાજિક સમાવેશીતા અને સંકલિતતા માટેના સક્રિય પગલાંઓ.

d. આર્થિક વિકાસ

i. જાનવરો અને બાગાયત સહિત વૈવિધ્યકૃત કૃષિ અને સંબંધિત ગુજરાનને નીચેના દ્વારા પ્રોત્સાહન આપવું -
   a. ઓર્ગેનિક ખેતી
   b. સોઇલ હેલ્થ કાર્ડ
   c. SRI જેવા પાકની વધુ તીવ્રતા
   d. બિયારણ બેન્કની સ્થાપના કરવી
   e. ગોબર બેન્ક અને પ્રાણીઓની હોસ્ટેલ સહિત નોન ટીમ્બર ફોરેસ્ટ પ્રોડ્યૂસ, જામવરોના વિકાસનું એકત્રીકરણ એ મૂલ્ય વર્ધિતતા

f. ગોબર બેન્ક, પ્રાણીઓની હોસ્ટેલ સહિત જાનવરોનો વિકાસ

g. સૂક્ષ્મ સિંચાઇ

h. કૃષિ સેવા કેન્દ્રો

ii. ગ્રામ્ય ઔદ્યોગિકરણ જેમ કે:

a. પાક પછીની ટેક્નોલોજી એપ્લીકેશનો

b. સૂક્ષ્મ સાહસો

c. ડેરી વિકાસ અને પ્રોસેસીંગ

d. ફૂડ પ્રોસેસીંગ

e. પરંપરાગત ઉદ્યોગો

iii. સ્વ-રોજગારી અને પ્લેસમેન્ટ માટે લાયકાત ધરાવતા યૂવાનોમાં કુશળતા વિકાસ

iv. ઇકો-ટુરીઝમ સહિત ગ્રાય પ્રવાસન

ઉપરોક્ત દરેક પ્રવૃત્તિઓએ ખાસ કરીને દરેક નિવાસીઓને ગરીબીમાંથી બહાર કાઢવા પર ભાર મુકવો જોઇએ, જેના માટે મહિલા એસએચજીઓનું આયોજન અને એકત્રીકરણ, દરેક કામદારોને રોજગારી પૂરી પાડવી અને નાણાંકીય સમાવેશીતા પ્રાપ્ત કરવી અત્યંત અગત્યની છે.

e. પર્યાવરણીય વિકાસ

i ચોખ્ખા અને હરિયાળા ગામ ટેની પ્રવૃત્તિઓમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:

a. પ્રત્યેક ઘરોમાં અને દરેક જાહેર સ્થળોએ શૌચાલય પૂરા પાડવા અને તેનો યગ્ય ઉપયોગ થાય તેની ખાતરી રાખવી

b. યોગ્ય સોલિડ અને લિક્વીડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ

ii. માર્ગ તરફે રોપણ

iii. ગ્રીન વોક્વે સહિત ઘરના પ્રાંગણમાં, શાળાઓમાં, જાહેર સંસ્થાઓમાં સ્થાનિક પસંદગીઓ અનુસાર વૃક્ષા રોપણસંસ્થાઓ

iv. સામાજિક વનસંવર્ધન

v. ખાસ કરીને પરંપરાગત જળ સંગ્રહોના જીર્ણોદ્ધાર અને પુન:સજીવનરૂપી વોટરશેડ સંચાલન

vi. રેઇનવોટર હાર્વેસ્ટીંગ-છતની ટોચ તેમજ અન્ય

vii. હવા, પાણી અને જમીનના સ્થાનિક પ્રદૂષણમાં ઘટાડો કરવો

f. મૂળ સવલતો અને સેવાઓ

i. કાચા મકાનોમાં દરેક મકાનવિહોણા ગરીબ/ગરીબીમાં જીવતા માટે પાકા ઘરો

ii. પીવાનું પાણી, ઘરોમાં નળ સાથે સારવારયુક્ત પાઇપની પસંદગી કરીને

iii. ઢંકાયેલી ગટરો સાથે દરેક વાતાવરણયુક્ત આંતરિક માર્ગો

iv. મુખ્ય માર્ગ નેટવર્ક સુધી દરેક વાતાવરણ યોગ્ય માર્ગ જોડાણ દરેક ઘરો અને શેરીની લાઇટો સહિત ઉર્જા, ખાસ કરીને સૂર્ય ઉર્જાના વૈકલ્પિક સ્રોત મારફતે વીજ જોડાણ

vi. જાહેર સંસ્થાઓ-આંગણવાડીઓ, શાળાઓ, આરોગ્ય સંસ્થાઓ, ગ્રામ પંચાયત ઓફિસ અને ગ્રંથાલયો માટે પાકું આંતરમાળખું

vii. કોમ્યુનિટી હોલ્સ, એસએચજી ફેડરેશનો માટે ઇમારત, રમતનું મેદાન અને દાટવાના મેદાનો /સ્મશાન સહિત નગર આંતરમાળખું

viii. ગ્રામ્ય બજારો

ix. પીડીએસ કેન્દ્રો માટે આંતરમાળખુ

x. સૂક્ષ્મ લઘુ બેન્કો/ પોસ્ટ ઓફિસો/ એટીએમ

xi. બ્રોડબેન્ડ કનેક્ટીવીટી અને કોમન સર્વિસ કેન્દ્રો

xii. ટેલિકોમ કનેક્ટીવીટી

xiii. જાહેર સ્થળોએ CCTV

g. સામાજિક સલામતી

i. લાયક પરિવારો માટે નિવૃત્તિ – વૃદ્ધાવસ્તા, વિકલાંગતા અને વિધવા

ii. વીમા યોજનાઓ જેમ કે આમ આદમી બીમા યોજના

iii. આરોગ્ય વીમો –આરએસબીવાય

iv. પીડીએસ-દરેક લાયક ઘરોમાં સાર્વત્રિક પ્રવેશ

h. સુશાસન

i. મજબૂત અને જવાબદાર ગ્રામ પંચાયતો અને સક્રિય ગ્રામ સભાઓ દ્વારા સ્થાનિક લોકશાહીને મજબૂત કરવી

ii. વધુ સારી સેવા ડિલીવરીમાં પરિણમતા ઇ-ગવર્નન્સ

iii. દરેકને યુઆઇડીએઆઇ કાર્ડઝની જોગવાઇ

iv. સરકારી અને પંચાયતના કર્મચારીઓની નિયમિત અને સમયસર હાજરીની ખાતરી કરવી

v. વિભાગના સિટીઝન્સ ચાર્ટર અનુસાર સમય નિર્ધારિત સેવા ડિલીવરી

vi. દરેક ગ્રામસભા પહેલા મહિલા ગ્રામ સભાનું આયોજન

vii. વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા ૪ વખત ગ્રામસભાનું આયોજન કરવું

viii. દરેક ત્રિમાસિકમાં બાલ સભાનું આયોજન

ix. જનતાની જાણકારીના કાર્યક્રમના અમલીકરણને લગતી દરેક માહિતીની અને સ્થાનિક ભાષામાં ભીંત લખાણ અને નોટીસબોર્ડ પરના લખાણ દ્વારા સક્રિય જાહેરાત. જેમાં લાભાર્થીઓની યાદી, ચીજ દીઠ બજેટ અને ખર્ચનો આવશ્યકપણે સમાવેશ થવો જોઇએ.

x. માહિતી પ્રદાન કેન્દ્ર તરીકે કાર્ય કરતી ગ્રામ પંચાયત

xi. પ્રજા દ્વારા કરાયેલી ફરિયાદનું સમયસર નિવારણ જેમ કે:

1. ગ્રામ પાંચાયત/ચાર્જ ઓફિસરને દરેક પ્રકારની ફરિયાદ સુપરત કરવાની રહેશે અને તારીખવાળી પહોંચ આપવાની રહેશે

2. ફરિયાદો લેખિત જવાબની સાથે ત્રણ સપ્તાહમાં નિકાલ લાવવાનો રહેશે

3. ફરિયાદો ઉઠાવવા અને તેમના નિકાલ માટે નિયમિત ખુલ્લા પ્લેટફોર્મસનું સંસ્થાકિયકરણ, જેનું સંકલન ગ્રામ પંચાયત દ્વારા થતું હોય.

xii. મગનરેગા હેઠળ સ્થાપવામાં આવેલા સોશિયલ ઓડીટ યુનિટ્સની મદદથી ગ્રામસભા દ્વારા અમલ કરાયેલા કાર્યક્રમનું અર્ધવાર્ષિક સોશિયસલ ઓડીટ

8. વ્યૂહરચના

ઓળખી કઢાયેલા ગામને આદર્શ ગ્રામમાં નિર્દિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા રૂપાંતર કરવાના હેતુ માટે નીચે જણાવેલ શક્ય વ્યૂહરચનાઓ છે:

a. સકારાત્મક સર્વસામાન્ય ક્રિયા તરફે સમુદાયને શક્તિવાન અને એકત્ર કરવા માટેની પ્રારંભિક બિંદુની પ્રવૃત્તિઓ

b. સંકલિત રીતે પ્રજાની જરૂરિયાતો અને અગ્રિમતાઓને ઓળખી કાઢવા માટે ભાગીદારીપૂર્ણ આયોજન કવાયત

c. કેન્દ્રના ક્ષેત્ર અને કેન્દ્ર દ્વારા સ્પોન્સર કરાયેલી યોજનાઓના સ્ત્રોતોનું અને શક્ય હોય એટલી હદે અન્ય રાજ્યની યોજનાઓનું એકીકરણ.

d. શક્ય હોય એટલી હદે પ્રવર્તમાન આંતરમાળખાની મરમ્મત અને નવીનીકરણ.

e. ગ્રામ પંચાયત અને તેની અંદરની લોકોની સંસ્થાને મજબૂત બનાવવી

f. પારદર્શકતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપવું

કેન્દ્રના ક્ષેત્ર અને કેન્દ્ર દ્વારા સ્પોન્સર કરાયેલી યોજનાઓના સ્ત્રોતોનું અને શક્ય હોય એટલી હદે અન્ય રાજ્યની યોજનાઓનું એકીકરણ

સકારાત્મક સર્વસામાન્ય ક્રિયા તરફે સમુદાયને શક્તિવાન અને એકત્ર કરવા માટેની પ્રારંભિક બિંદુની પ્રવૃત્તિઓ

વ્યૂહરચનાની કાર્યરતતા માટે કેન્દ્ર દ્વારા સ્પોન્સર કરવામાં આવેલી સૂચિત ફ્રેમવર્ક યાદીનો ઉપયોગ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, તેમના ઉત્પાદન અને પરિણમો માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે, જેને વિગતવાર **પુરવણી ૧**માં આપવામાં આવ્યું છે. કાર્યરતતાની વિગતોને સ્થાનિક રીતે સંદર્ભિત કરવાની જરૂર છે, જરૂર પ્રમાણે વિસ્તારી શકાય છે અને નવીન ખ્યાલો સાથે બહાર પાડી શકાય છે.

9. આદર્શ ગ્રામની ઓળખ

ગ્રામ પંચાયત મૂળ એકમ રહેશે. તેમાં સપાટ વિસ્તારોમાં ૩૦૦૦-૫૦૦૦ની વસ્તી અને ટેકરી, આદિજાતિ અને વિપરીત વિસ્તારોમાં ૧૦૦૦-૩૦૦૦ની વસ્તી હશે. જે જિલ્લાઓમાં આ એકમ કદ્ ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યાં ગ્રામ પંચાયત કે જે ઇચ્છનીય વસ્તી કદ ધરાવતી તેની પસંદગી કરી શકાય છે.

એમપી, તેના/તેણીના અથવા તેના/ તેણીના પત્ની સિવાય આદર્શ ગ્રામ તરીકે વિકસાવવામાં આવી રહ્યા હોય તેમાં ટકાઉ ગ્રામ પંચાયતને ઓળખી કાઢવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે.

એમપી તાત્કાલિક હાથ ધરવા માટે એક ગ્રામ પંચાયતને ઓળખી કાઢી શકે છે અને બાકીની બેને થોડા સમય પછી હાથમાં લઇ શકે છે. લોક સભા એમપીએ તેના/તેણીના મતવિસ્તારમાંથી ગ્રામ પંચાયતની અને રાજ્ય સભાના એમપીએ તે/તેણી જ્યાંથી ચૂંટાયા હોય તે રાજ્યમાં તેના/તેણીના પસંદગીના જિલ્લાના ગ્રામિણ વિસ્તારમાંથી ગ્રામ પંચાયતની પસંદગી કરવાની રહેશે. નોમિનેટેડ એમપી દેશના કોઇ પણ જિલ્લાના ગ્રામિણ વિસ્તારમાંથી ગ્રામ પંચાયતની પસંદગી કરી શકે છે. શહેરી મતવિસ્તારના કિસ્સામાં (જ્યાં ગ્રામ પંચાયત ન હોય), ત્યાં એમપી નજીકના ગ્રામિણ મતવિસ્તારમાંથી ગ્રામ પંચાયતને ઓળખી કાઢશે.

મુખ્યત્વે ૨૦૧૯ સુધીમાં ત્રણ આદર્શ ગ્રામ વિકસાવવાનો હેત છે, જેમાંથી એકની સિદ્ધિ ૨૦૧૬ સુધીમાં કરવાનો છે. ત્યારબાદ પાંચ આવા આદર્શ ગ્રામ (વર્ષે એક)ની ૨૦૨૪ સુધીમાં વિકસાવવા માટે પસંદગી કરવામાં આવશે.

10. આયોજન

દરેક નિવાસી ગરીબીમાંથી બહાર આવી શકે તેમાં મદદ કરવાના ખાસ ભાર સાથે ઓળકી કઢાયેલ દરેક ગ્રામ પંચાયત માટે ગામ વિકાસ યોજના તૈયાર કરવામાં આવશે.

ઔપચારીક યોજનાની રચના શરૂ થાય તે પહેલા, પદ્ધતિસરના પર્યાવરણની રચના અને સામાજિક એકત્રીકરણ થવું જોઇએ, જેનું નેતૃત્વ એમપી તેનાદ્વારા/તેણીદ્વારા કરવામાં આવશે. ગ્રામ પંચાયત સંપૂર્ણપણે સામેલ હોવી જોઇએ. તેની થોડી પ્રવૃત્તિઓ કે જેની વિચારણા કરી શકાય તે છેઃ

a. ગ્રામસભા, મહિલા સભા, બાલ સભા સાથે બેઠક (ચર્ચા)

b. યૂથ ક્લબ સહિત વ્યાવસાયિક જૂથો અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ સાથે બેઠક (ચર્ચા)

c. સાંસ્કૃતિક એ રમત ઘટનાઓનું આયોજન

d. ભીંતલખાણ, શિબીર, પદયાત્રા, નુક્કડ નાટક વગેરે.

e. ગામને પ્રથમ ક્રમનું મોડેલ કેવી રીતે બનાવી શકાય તેની પરની ચિત્રો અને સાક્ષરતા સ્પર્ધાઓ

f. ગામના વિકાસમાં શ્રેષ્ઠ આચરણોના વીડિયોનું પ્રદર્શન

આ પ્રવૃત્તિઓ ગામ શેના જેવું હોવું જોઇએ અને ગ્રામવાસીઓના ઉત્સાહને પ્રેરે તેના વ્યાપક સામૂહિક સ્વપ્નમાં પરિણમશે. ત્યાર બાદ બે તબક્કાની ભાગીદારી આયોજન પ્રક્રિયાનું સુચુન કરવામાં આવે છે, જેમાં એમપી અગ્રણી સહાયકર્તાની ભૂમિકા ભજવે છે, તેની સાથે ગ્રામ પંચાયત અને જિલ્લા કલેક્ટર જરૂરૂ વ્યાવસાયિક અને સંકલન ટેકો આપે છે.

પ્રથમ તબક્કામાં, વર્તણૂંકની રીતે અને સામાજિક ફેરફારો મારફતે પ્રજાએ તેમની જાતે અમલી બનાવેલ હોય તેવી પ્રવૃત્તિઓને સ્વસહાય અને અરસપરસની સહાય, શ્રમદાન, સ્થાનિક યોગદાનકર્તાઓ અને સ્થાનિક સ્ત્રોતો દ્વારા ઓળખી કાઢવાની જરૂર છે. તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થઇ શકે છે:

a. દરેક ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ અને સરકારી વિભાગો સહિત સમુદાય ધરાવવો, સામૂહિક પ્રતિજ્ઞા લે છે કે સમુદાય નિશ્ચિત સમય મર્યાદામા આર્થિક ઉત્થાનની દિશામાં કામ કરશે, જેથી ગામમાં કોઇ પણ પરિવાર ગરીબી રેખા હેઠળ દુઃખી રહેશે નહી.

b. ભારતીય બંધારણના મૂળભૂત હક્કો અને મૂળભૂત ફરજોને સામૂહિક રીતે વાંચી જતા અને પુનઃસ્થાપિત કરતા.

c. આરોગ્ય કેમ્પ્સનું આયોજન કરવું

d. સફાઇ ઝુંબેશનું આયોજન કરવુ

e. પ્રાણી આરોગ્ય કેમ્પ્સ હાથ ધરવા

f. હાજરી અને સેવાની ડિલીવરીની ગુણવત્તામાં સુધારો લાવવા માટે આંગણવાડીમા દરમિયાનગીરી

g. પીટીએ સાથેની ભાગીદારીમાં હાજરીમાં સુધારો કરવા, ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણમાં વધારો કરવા, મધ્યાહ્ન ભોજનની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવા વગેરે માટે સ્થાનિક શાળાઓમાં દરમિયાનગીરી કરવી.

h. વૃક્ષા રોપણ કરવું

i. એસએચજીમાં પુનઃસંચાર/આયોજન

j. મગનરેગા હેઠળ રોજગાર દિવસનું આયોજન કરવું

k. જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થા (પીડીએસ)માં સુધારો કરવો

l. જિલ્લા કલેક્ટર અને મહત્ત્વના ખાસ કરીને નાગરિક પુરવઠા, સામાજિક કલ્યાણ, જમીન મહેસુલ વગેરે જિલ્લા સ્તરને સંબધિત અધિકારીઓની ભાગીદારી સાથે ફરિયાદ નિવારણ કેમ્પ્સનું આયોજન કરવું.

આ તબક્કા દરમિયાન ખાસ કરીને અંગત, માનવ, સામાજિક અને પર્યાવરણ વિકાસ અને સુશાસનને સંબધિત હોય તેવી દરેક કક્ષાઓમાંથી શક્ય હોય એટલી તમામ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવી જોઇએ. તેની સાથે જ, બીજા તબક્કાનું પ્રથમ પગલું એવા સ્થળ વિશ્લેષણને પણ હાથ ધરી શકાય છે.

આ પ્રવૃત્તિઓ મારફતે, ગામના સમુદાયે પોતાની સંપૂર્ણ ઇચ્છાથી યોજનાને હાથ ધરવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી હશે, જે પછીના તબક્કાના અમલીકરણને વેગ આપે છે.

તેથી આયોજન પ્રક્રિયાનો બીજો તબક્કો નીચેના વ્યાપક પગલાંઓને પગલે સતત રાખી શકાયઃ

1. સ્થળ વિશ્લેષણ:

આનો કદાચ, પ્રથમ તબક્કા દરમિયાન જ પ્રારંભ કરી શકાયો હોત, જે બે ભાગવાળી પ્રક્રિયા છે-બન્નેને એકી સમયે જ હાથ ધરાય છે

i. <u>બેઝલાઇન સર્વેક્ષણ,</u> જેના બે હેતુઓ છે; પ્રથમ, વિકાસના વિવિધ વિસ્તારોમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિની વિગતો ઓળખી કાઢવા માટે, જેથી સુધારાઓ આના માપદંટ પ્રમાણે હોય.

બીજુ, આંતરમાળખુ, સવલતો અને સેવાઓમાં ઉણપો અને શૂન્યાવકાશ પર પ્રાથમિક માહિતી પૂરી પાડવા તેમજ ભવિષ્યના આર્થિક અને માનવ વિકાસ માટેની તક. આ મોટે ભાગે નિષ્ણાત એજન્સી દ્વારા કરવામાં આવવું જોઇએ. તેના વિકલ્પમાં, શૈક્ષણિક સંસ્થા અથવા તાલીમ પામેલા નિષ્ણાતોના જૂથને આ કાર્યમાં લગાડી શકાય. બેઝલાઇન સર્વેક્ષણમાં સમાવી શકાય તેવા પરિબળોનું પુરવણી-IIમાં સુચન કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં સ્થાનિક રીતે સંબંધિત ચીજોને ઉમેરી શકાય.

ii. ભાગીદારીપૂર્ણ સ્થળ વિશ્લેષણ: આવું તાલીમ પામેલા સહાયકર્તાઓ સામેલ હોય તેમના દ્વારા થવું જોઇએ. આ તાલીમ એનઆઇઆરડી અને પીઆર દ્વારા ગોઠવી શકાય છે. ચાવીરૂપ ભાગીદારીપૂર્ણ તરકીબો જેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે તે છેઃ

* સામાજિક નકશો: ખાસ કરીને મહિલાઓ દ્વારા ઘરના માણસોનું નિરૂપણ કરતો સ્થાનિક વ્યક્તિઓ દોરવામાં આવેલો આ નકશો છે.

જે વિવિધ કક્ષાઓ, અગત્યની સંસ્થાઓ, ભૌતિક અને સામાજિક માળખા અને અન્ય સવલતો અનુસાર બનાવવામાં આવેલ છે.

* રિસોર્સ મેપીંગ: તે ગામના ધોરણે કુદરતી અને ભૌતિક સ્રોતોને સમજવામાં મદદ કરે છે. તે પણ સ્થાનિક વ્યક્તિઓ દ્વારા બનાવવામાં આવેલ છે અને નકશામાં નીચેની બાબતો દેખાડશે:

◊ જમીન વપરાશ

◊ જળ સંગ્રહો

◊ સિંચાઇ માળખાઓ

◊ જમીનની ભૌતિક રૂપરેખા – જે ઢાળ, ઉતારચડાવ, ગટર વ્યવસ્થા વગેરે.

રિસોર્સ મેપ સૂક્ષ્મ-વોટરશેડ્ઝનું રેખાચિત્ર દર્શાવશે અને કૃષિ વિકાસ અને કુદરતી સ્રોત સંચાલન માટેની તક ઓળખી કાઢવામાં સહાય કરશે.

* નીડ્ઝ મેટ્રીક્સ: ગામ અને તેમની અગ્રિમતાઓની સામૂહિક જરૂરિયાતોનું વાજબી રીતે મૂલ્યાંકન કરવા માટે સ્થાનિક નિવાસીઓના અનેક વર્ગોની સામેલગીરી સાથે તૈયાર કરવામાં આવે છે.

પરિસ્થિતિ વિશ્લેષણ મારફતે એકત્ર કરવામાં આવેલી માહિતીને જીઆઇએસ પ્લેટફોર્મ પર ઝડપી લેવી જોઇએ.

2. પ્રથમ તબક્કાની કામગીરીની સમીક્ષા

પ્રથમ તબક્કામાં કામગીરીના નિર્ણાયક મૂલ્યાંકન માટે જિલ્લા કલેક્ટર, ગ્રામ પંચાયત અને સમુદાય સાથે એમપીના નેતૃત્વમાં કવાયત હાથ ધરવામાં આવશે – એટલે કે ગામ પોતાની રીતે હાંસલ કરવા સક્ષમ છે અને વાજબી સમયગાળામાં સંપૂર્ણ કરવા માટે નિઃશંકપણે સક્ષમ છે.

આ મૂલ્યાકનના આધારે ગામ વ્યૂહરચના-નિર્ધારણના પછીના પગલા તરફ આગળ વધી શકે છે.

3. વ્યૂરચના નિર્ધારણ:

પ્રથમ તબક્કાની સમીક્ષા અને બેઝલાઇન સર્વેક્ષણની માહિતી અને ભાગીદારીપૂર્ણ મૂલ્યાંકનોને આધારે હિસ્સેદારો, અધિકારીઓ અને નિષ્ણાતોનું પસંદગીનું જૂથ વિકાસ અને પ્રવૃત્તિઓ કે કાર્યરતતા માટે જરૂરી હોય તેનું સૂચન કરી શકે છે. બીજા શબ્દોમાં, યોજનાઓ અને પ્રોજેક્ટ્સ કે જરૂરી હોય તેની રૂપરેખા નક્કી કરાશે.

4. સ્રોત એન્વેલપને ઓળખી કાઢતા:

ઉપલબ્ધ સ્રોતને મેપ કરવાની જરૂર રહે છે. વ્યાપક રીતે તેમને નીચે પ્રમાણે વર્ગીકૃત કરી શકાય:

i. સંપૂર્ણપણે ગઠિત યોજનાઓના સ્ત્રોતો –કેન્દ્ર અને રાજ્ય દ્વારા સ્પોન્સર – જેમ કે આઇએવાય, પીએમજીએસવાય વગેરે.

ii. સ્ત્રોતો કે અંશતઃ રીતે

iii. ગઠિત હોય અને નગનરેગ્સ, આરકેવીવાય, એનઆરએલએમ, એનએચએમ, એસએસએ વગેરે જેવાનો અનુકૂળ રીતે ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપતા હોય.

iv. સ્ત્રોતો કે મોટેભાગે જેમ કે બીઆરજીએફ, એમપીએલએડીએસ વગેરે સાથે જોડાયેલા હોય, જે જરૂર લાગે ત્યારે અગત્યના શૂન્યવકાશને ભરવા માટે ભારે અનુકૂળતા પૂરી પાડતા હોય. એમએલએની સ્થાનિક વિસ્તારની વિકાસ યોજનાને પણ તેમની મંજૂરીની શરતે સાંકળી શકાય.

v. ગ્રામપંચાયતના સ્પષ્ટ સંયુક્ત સ્ત્રોતો જેમ કે મહેસુલ, કેન્દ્રિય અને રાજ્ય નાણાંકીય પંચ સહાય વગેરે.

vi. સ્ત્રોતો કે જેને સ્થાનિક ધોરણે રોકડ, કૃપા અને શ્રમના સ્વરૂપમાં એકત્ર કરી શકાય

vii. સીએસઆર ભંડોળો.

ઉપરોક્ત સ્ત્રોતોની કક્ષાઓનો મહત્તમ એકરૂપતા પેદા કરવા માટે રૂપાંતરીત અને સંકલિત રીતે ઉપયોગ કરવો જોઇએ. સંબંધિત કેન્દ્રિય ક્ષેત્ર/ કેન્દ્ર દ્વારા સ્પોન્સર કરાયેલી યોજનાઓ/ કાર્યક્રમો, મંત્રાલયો વિભાગોના સંદર્ભમાં આદર્શ ગ્રામને અપાનારી અગ્રિમતા પૂરી પાડવા માટે માર્ગદર્શિકામાં યોગ્ય ફેરફારો કરશે.

5.જરૂરિયાતોનું આખરી સ્વરૂપ:

આવું બે ભાગની પ્રક્રિયાઓ દ્વારા શ્રેષ્ઠ રીતે કરી શકાય છેઃ પ્રથમ ભાગ એ કે જેમાં વિવિધ હિસ્સેદારો ખાસ કરીને મહિલા એસએચજી અને ખેડૂતોના જૂથો છે અને બીજો ભાગ ગ્રામસભામાં ચર્ચાનો છે. આ જાહેર બેઠકમાં કવાયતના પરિણામોનો સારાંશ સરળ અને સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કરવાનો રહેશે અને જરૂરિયાતો અને અગ્રિમતાઓને શક્ય હોય એટલી સાધારણ રીતે અને પક્ષપાતવિના આખરી સ્વરૂપા અપાય છે.

6.ગામ વિકાસ યોજના (વીડીપી) મુસદ્દાની તૈયારી:

પ્રજા દ્વારા જે જરૂરિયાતોને અગ્રિમતા આપવામાં આવી છે તેના આધારે ગામ વિકાસ યોજનાનો મુસદ્દો તૈયાર કરવા માટે અધિકારીઓ અને બહારના વ્યાવસાયિકો/નિષ્ણાતોને સમાવતા એક કાર્યકારી જૂથની જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા સ્થાપના કરવામાં આવશે. વીડીપીમાં પ્રવૃત્તિઓ, યોગદાનો અને પ્રથમ તબક્કાની સિદ્ધિઓનો પણ સાવેશ થવો જોઇએ.

જેમાંથી ટાઇમલાઇન્સ સાથે સંભવિત પરિણામો અને નિષ્કર્ષ દર્શાવવા જોઇએ.

7.ગ્રામ સભા દ્વારા વીડીપીને મંજૂરી:

મુસદ્દા વીડીપીને ચર્ચા અને મંજૂરી માટે ગ્રામસભા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે.

8.વીડીપીની મંજૂરી:

આવું એમપીની હાજરીમાં તેની/તેણીની ટિપ્પણીઓ અને સુચનોને વિચારીને જિલ્લા કલેક્ટરની આગેવાનીમાં જિલ્લા સ્તરની સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવશે. વીડીપીને મંજૂરી આપતી વખતે, ત્રણ મહિના, છ મહિના, નવ મહિના, એક વર્ષ અને તેનાથી વધુના સમય માટેના ચોક્કસ લક્ષ્યાંકો સાથે વિવિધ ઘટકોને દૂર કરવાનો સ્પષ્ટ સંકેત આપશે.

9.પરિયોજનાકરણ અને સંમતિઓ:

મંજૂર કરાયેલી યોજનાઓના ઘટકોનું ત્યાર બાદ પરિયોજનાકરણ સંબંધિત વિભાગીય અધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવશે, જેમણે બાદમાં જરૂર લાગે ત્યાં વહીવટીય, નાણાંકીય અને ટેકનિકલ સંમતિઓ જે તે યોજનાની માર્ગદર્શિકા હેઠળ મેળવશે. જિલ્લા કલેક્ટર અંગત રીતે આ કવાયતનું સંકલન કરશે જેથી તેને સરળ અને સમય નિર્ધારિત બનાવી શખાય. તેને ચાર્જ અધિકારી દ્વારા મદદ કરવામાં આવશે.

10.જાહેરાત અને પ્રચાર:

દરેક પ્રક્રિયાઓની વિગતો અને ભૌતિક અને નાણઆંકીય તબક્કાઓ અને સંભવિત પરિણામ અને નિષ્કર્ષને સમાવતા દરેક ઘટકોને સક્રિય રીતે જાહેર કરાશે અને વ્યાપક રીતે પ્રચાર કરાશે.

એની ખાતરી રાખવી પડશે કે આયોજનની પ્રક્રિયા મૂળભૂત રીતે પર્યાવરણ સર્જન અને સામાજિક એક્ત્રીકરણ કવાયતમાંથી ઉત્પન્ન થાય, જે આના માટે ભૂમિકા તૈયાર કરે છે. તેમજ, આને નિયમિત અથવા ટેકનિકલ કવાયત બનતા તેને રોકવાની પૂરતી સંભાળ લેવી જોઇએ.

એન.બીઃ આ યોજના હેઠળ ડિલીવરી આપી શકાય તેને તાત્કાલિક (૩ મહિનામાં), મધ્યમ ગાળામાં (૧ વર્ષમાં) અને લાંબા ગાળા (૧ વર્ષથી વધુ) તરીકે વર્ગીકૃત્ત કરી શકાય છે અને અહેવાલ આપી શકાય છે.

11. ટાઈમલાઈન્સ

યોજનાને આખરી સ્વરૂપ આપવાની સાથે અંગત અને સામાજિક સ્તરે 'નરમ' દરમિયાનગીરી સહિત વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ માટે ટાઈમલાઈન્સ સૂચિત કરવાની જરૂર રહે છે. જ્યારે પ્રવૃત્તિ-નિર્દિષ્ટ ટાઈમલાઈન્સ સ્થાનિક પરિસ્થિતિ, ચોક્કસ વ્યાપક ટાઈમલાઈન્સ અનુસાર અલગ પડી શકે છે જેને નીચે પ્રમાણે સુચવવામાં આવી છે:

કામનો પ્રકાર	શરૂ થયા તારીખથી સમય
આદર્શ ગ્રામની પસંદગી	એક મહિનો
યોજના પર સતર્કતા સર્જન	બે મહિનાઓ
પર્યાવરણ સર્જન અને સામાજિક એકત્રીકરણ	ત્રણ મહિનાઓ
પ્રથમ તબક્કાની પ્રવૃત્તિઓનો પ્રારંભ	ત્રણ મહિનાઓ
પ્રથમ તબક્કાની પ્રવૃત્તિઓની સમીક્ષા	પાંચ મહિનાઓ
વીડીપીની તૈયારીઓનો અંત	સાત મહિનાઓ
મંજૂરીઓ અને સંમતિઓ	આઠ મહિનાઓ
શરૂ થનાર પ્રવૃત્તિઓ	નવ મહિનાઓ
ગ્રામસભા સ્તરે અને જિલ્લા સ્તરે વિડીપીની પ્રગતિની સમીક્ષા	એક વર્ષ

ગામમાં સમુદાય સાથે સામેલ થાઓ અને તેમને તેમની ક્ષમતા પ્રમાણે વિકાસકીય પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે ઉત્તેજન આપો

12. ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓ

એસએજીવાયનો અમલ કરવાની જવાબદારી વિવિધ સ્તરે સંબંધિત પંચાયતના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ અને કાર્યક્રમના કર્મચારીઓની રહેશે. આ બન્ને જણાએ ગામની સામાન્ય જરૂરિયાતોને અને ખાસ રીતે જોખમથી સંભવિત નિવાસીઓની જરૂરિયાતોને સાચી રીતે ઓળખી કાઢવાની રહેશે, તેમજ વિવિધ કાર્યક્રમોના સ્રોતો પર ભાર મુકવાની, અમલીકરણ, દેખરેખ અને યોજના હેઠળ હાથ ધરવામાં આવેલ કામોના નિભાવની જવાબદારી રહેશે.

વિવિધ સ્તરે એકંદરે સંકલન અને સમીક્ષા પદ્ધતિ પણ લાગુ પાડવામાં આવશે. વધુમાં આ યોજના અન્ય વિસ્તારોમાં પ્રચાર માટે શ્રેષ્ઠ આચરણોને દર્શાવવાના હેતુને પણ સર કરશે. આ કેવી રીતે કરવામાં આવશે તેની ચોક્કસ ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓનું નિરૂપણ નીચે કરવામાં આવ્યું છે:

a. સંસદ સભ્ય:

- આદર્શ ગ્રામને ઓળખી કાઢવું અને પસંદ કરવું
- ગામમાં સમુદાય સાથે સામેલ થવું અને તેમની ક્ષમતા અનુસાર વિકાસ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા ઉત્તેજન આપવું
- યોજનાના મૂલ્યોનો ફેલાવો કરવો
- યોગ્ય પર્યાવરણ ઊભુ કરવા માટે પ્રારંભિક પ્રવૃત્તિઓની પહેલ કરવી
- આયોજન પ્રક્રિયામાં સહાય કરવી
- શક્ય હોય એટલા સ્તરે વધારાના સ્રોતો એકત્ર કરો, ખાસ કરીને સીએસઆર અને દાતાઓપાસેથી
- એમપીએલએડી ભંડોળોનો ઉપયોગ કરીને અગત્યનો શૂન્યવકાશ ભરવો
- પ્રગતિ પર સામયિક ધોરણે દેખરેખ રાખવી અને સમસ્યાઓ અને મુશ્કેલીઓના ઉકેલમાં મદદ કરવી
- કાર્યક્રમના અમલીકરણમાં પારદર્શકતા અને જવાબદારીમાં સક્રિય રીતે સહાય કરવી અને જનતાની ફરિયાદો ઉકેલવી
- સમુદાય સાથે ઇચ્છીત, સ્થાયી નિષ્કર્ષ ખાસ કરીને સામાજિક દ્રષ્ટિએ સિદ્ધ કરવા માટે સંકલન સાધવું

b. ભારત સરકાર

રાષ્ટ્રીય સ્તરે આ યોજનાનો અમલ કરતું મધ્યસ્થ મંત્રાલય ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય રહેશે. અમલીકરણ પર ઉપરથી નજર રાખવા માટે બે રાષ્ટ્રીય સ્તરની સમિતિઓ રહશે. એકનું નેતૃત્ત્વ જેમ નક્કી કરવામાં આવે તે રીતે આયોજન, કાર્યક્રમ અમલીકરણનો હવાલો ધરાવતા પ્રધાનો અન્ય મહત્ત્વના પ્રધાનોની ભાગીદારીમાં ગ્રામ વિકાસ પ્રધાન દ્વારા કરવામાં આવશે. બીજી સમિતિનું નેતૃત્ત્વ નીચે જણાવેલા મંત્રાલયો વિભાગોના પ્રતિનિધિઓ કે જે સંયુક્ત સચિવના હોદ્દાથી નીચેનું પદ ન ધરાવતા હોય તેમની સાથ ગ્રામિણ વિકાસ સચિવ
દ્વારા કરવામાં આવશે:

- પંચાયતી રાજ
- આયોજન
- જમીન સંપાદન
- મહિલા અને બાળ વિકાસ
- આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ
- શાળા શિક્ષણ
- સૂક્ષ્મ, નાના અને મધ્યમ સાહસો
- પીવાના પાણી પુરવઠા અને સેનીટેશન
- વીજળી
- નવી અને પુનઃપ્રાપ્ય ઉર્જા
- સંદેશાવ્યવહાર
- માહિતી ટેક્નોલોજી
- જળ સંશાધન
- સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ,
- અનુસૂચિત જાતિ
- પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન
- કૃષિ
- રમતગમત અને યુવા બાબતો
- અન્ય સંબંધિત મંત્રાલયો

સમિતિ આ યોજનાના મહત્ત્વના વિષય વિસ્તારોમાં નિષ્ણાતોને કામે રાખી શકે છે. તેમાં કરાર પરના ત્રણ રિસોર્સ વ્યક્તિઓને સમાવતા નાના, કેન્દ્રિત, ઊંચી અસર ધરાવતા સેક્રેટેરીયેટ દ્વારા મદદ કરવામાં આવશે.

સમિતિનું કાર્ય નીચે પ્રમાણે રહેશે:

- ઓળખ પ્રક્રિયા અને આયોજનની પ્રક્રિયા પર દેખરેખ
- યોજનાના અમલીકરણની સમીક્ષા કરવી
- સંમતિદાયક દેખરેખ અને પ્રોજેક્ટ બાદના મૂલ્યાંકન માટેની પદ્ધતિ નક્કી કરવી

જેના માટે વેબ આધારિત દેખરેખ પદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવશે, તેમજ દરેક રાજ્યોમાં નિયમત દેખરેખ આચરણો લાગુ પાડવામાં આવશે.

- હરિફાઈઓ સમસ્યાઓને ઓળખી કાઢવી અને જરૂર લાગે ત્યાં ઉપાયાત્મક પગલાં ભરવા-યોજનાની માર્ગદર્શિકામાં ફેરફારો સહિત.
- દરેક રાજ્યોમાં ક્ષમતા ઊભી કરવા માટે જે દરેક મંત્રાલય પૂરો પાડશે તે ચોક્કસ રિસોર્સ ટેકો દર્શાવો
- દરેક રાજ્યોમાં ક્રોસ લર્નીંગને પ્રોત્સાહન આપો
- ગામ સ્તર વિકાસમાં વીડિયો અને પ્રિન્ટ સહિત શ્રેષ્ઠ આચરણનો પ્રચાર કરો
- વખતોવખત કાર્યરતતા માર્ગદર્શિકાઓ અને એડવાઈઝરી જારી કરો જે આઈટમ નિર્દિષ્ટ અથવા સામાન્ય રીતે યોજનાને લગતી હોવી જોઈએ.

c. રાજ્ય સ્તરે

રાજ્યની અનેક પ્રકારની યોજનાઓ કે જેને આ યોજનામાં ટુકડે ટુકડે આવરી લેવાશે અને રાજ્યમાં કેન્દ્ર દ્વારા સ્પોન્સર કરાયેલ કાર્યક્રમો માટે અમલીકરણ માળખામાં તફાવત જોતા ચિફ સેક્રેટરીના નેતૃત્ત્વલ હેઠળની એક એમ્પાવર્ડ કમિટી હોવી જોઈએ જેમાં સંબંધિત વિભાગોનો અને જરૂર લાગે તેમ નિષ્ણાતોનો સમાવેશ થયેલો હોવો જોઈએ, તેમજ તેમાં નાગરિક સમાજના ઓછામાં ઓછા બે પ્રતિનિધિઓનો સમાવેશ થયેલો હોવો જોઈએ. રાજ્યના ગ્રામિણ વિકાસ વિભાગનો સચિવ મેમ્બર કન્વીનર રહેશે. આ રાજ્ય સ્તરની સમિતિને ટેકો પૂરો પાડવા માટે કરાર પર સંપૂર્ણ સમયની રિસોર્સ વ્યક્તિઓને કામે રાખી શકાશે.

વીડિયો અને પ્રિન્ટ સહિત ગ્રામ્ય સ્તરના વિકાસમાં શ્રેષ્ઠ આચરણોનો ફેલાવો કરો.

આ સમિતિ ત્રણ મહિનામાં ઓછામાં ઓછા એક વખત મળશે અને નીચેના કાર્યો હાથ ધરશે:

- કેન્દ્રિય એસએજીવાય માર્ગદર્શિકામાં વધારો કરશે અને રાજ્ય આધારિત સુચનાઓ જારી કરશે જે વિવિધ રાજ્યની યોજનાઓને ધ્યાનમાં લેતી હોય. તેણે જીપી, બ્લોક, જિલ્લા અને રાજ્ય સ્તરે કામ કરતા લોકોની ભૂમિકા અને જવાબદારીઓ ફરજિયાતપણે નક્કી કરવી પડશે.
- દરેક મતવિસ્તારોમાંથી ગ્રામ વિકાસ યોજનાની સમીક્ષા કરવાની રહેશે અને જો જરૂર લાગે તો ફેરફારો સુચવવાના રહેશે, જેથી નિશ્ચિત સમયમર્યાદામાં મહત્ત્વના પરિણામો હાંસલ કરી શકાય.
- અમલીકરણની સમીક્ષા કરવાની રહેશે અને વેબ આધારિત દેખરેખ વ્યવસ્થામાં દેખરેખ પદ્ધતિ સપ્લીમેન્ટરી લાગુ પાડવાની રહેશે.
- હરિફાઈને અને જરૂરી ટેકનિકલ અને વહીવટીય ટેકો ઓળખી કાઢવાનો રહેશે અને વખતો વલખત જરૂરી સુચનાઓ/સરકારી હુકમો જારી કરવાના રહેશે.
- જરૂર લાગે ત્યારે રાષ્ટ્રીય સ્તરે સમિતિ સાથે સંકલન કરવાનું રહેશે.
- મોડેલ ગામની વિકાસ મુલાકાત માટે સમયપત્રક વિકસાવવાનું રહેશે અને શ્રૃષ્ઠ આચરણોના પ્રચાર માટે રાજ્ય સ્તરની યોજના તૈયાર કરવાની રહેશે.
- યોજના માટે ફરિયાદ નિવારણ પદ્ધતિની રચના કરો જેને ચાર્જ ઓફિસર અને જિલ્લાના સ્તરે યોજનાની માર્ગદર્શિકા અનુસાર અસ્તિત્વમાં મુકાશે.

આ સમિતિ, સમસ્યાઓને ઓળખી કાઢવા અને તેનો ઉકેલ લાવવા માટે જરૂર લાગે તો નાના જૂથમાં એમપી સાથે બેઠક કરી શકે છે.

d. જિલ્લા સ્તરે

જિલ્લા કલેક્ટર એસએજીવાયના અમલીકરણ માટે મધ્યસ્થ અધિકારી તરીકે રહેશે. જિલ્લા કલેક્ટર આમાં ભાગ લેતા વિભાગોના પ્રતિનિધિઓ સાથે માસિક ધોરણે સમીક્ષા બેઠક હાથ ધરશે. સંબંધિત સંસદ સભ્ય (ભ્યો) સમીક્ષા બેઠકમાં અધ્યક્ષપદે રહેશે. સંબંધિત જીપીના વડાઓને પણ આ દેખરેખ બેઠકમાં આમંત્રણ આપવામાં આવશે.

જિલ્લા કલેક્ટર દરેક ગ્રામ પંચાયત માટે પૂરતી સિનિયોરિટી ધરાવતા સક્ષમ ચાર્જ ઓફિસરની નિમણૂંક કરશે, જે સ્થાનિક સ્તરે અમલીકરણમાં સંકલન કરશે અને તે અમલીકરણ માટે સંપૂર્ણપણે જવાબદાર અને ઉત્તરદાયી રહેશે.

જિલ્લા કલેક્ટર પ્રાઈમ મિનીસ્ટર્સ રુરલ ડેવલપમેન્ટ ફેલો (પીએમઆરડીએફ)ને અને યોજનામાં ઓળખી કઢાયેલા એનઆરએલએમના ડિસ્ટ્રીક્ટ મેનેજમેન્ટ યુનિટ્સના વ્યાવસાયિકોને, ચાહે તેઓ ગમે ત્યાં હોય, તેમને પણ સામેલ કરશે.

જિલ્લા કલેક્ટર નીચેના માટે જવાબદાર રહેશે:

- બેઝલાઈન સર્વેક્ષણ હાથ ધરવા
- ગામ સ્તરની યોજનાની તૈયારીમાં સુગમતા માટે
- સંબંધિત યોજનાના એકીકરણ માટે
- સંબંધિત વિભાગોમાં યોજનાના અમલીકરણના સંકલન
- માસિક ધોરણે પ્રગતિની સમીક્ષા કરવી અને રાજ્ય અને ભારત સરકારને અહેવાલ આપવો
- જે તે યોજના માર્ગદર્શિકા દ્વારા લાગુ પાડવામાં આવેલા ફરિયાદ નિવારણ અને સક્રિય જાહેર નિયમોને વળગી રહેવું
- પ્રગતિની આકારણી માટે સતત સ્થળ મુલાકાતની ગોઠવણ

13. ટેક્નોલોજી અને નવીનીકરણનો ઉપયોગ

ટેક્નોલોજી અપનાવવી અને અમલ અને નવીનતા લાગુ પાડવી એ આ કાર્યક્રમના મહત્ત્વના પાસા છે. તે વ્યાપકપણે નીચેના વિસ્તારોમાં હોવા જોઈએ:

1. <u>સ્પેસ એપ્લીકેશન્સ અને રિમોટ સેન્સીંગ:</u> તેનો ઉપયોગ કાર્યક્રમોના આયોજન અને દેખરેખમાં થશે. જીઆઈએસનો ઉપયોગ કરીને મિલકતોનો પણ નકશો તૈયાર કરાશે. રાજ્ય રિમોટ સેન્સીંગ એજન્સીઓ જરૂરી ટેકો પૂરો પાડશે.

i. <u>કૃષિ સંબંધિત ટેક્નોલોજીઓ અને નવીનીકરણ:</u>આ ઉત્પાદકતામાં સુધારો કરી શકે છે અને મૂલ્યમાં ઉમેરો કરી શકે છે. જેને સ્થાનિક કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર અને જિલ્લા એટીએમએમાંથી પ્રાપ્ત કરવામાં આવશે.

iv. ગુજરાન સંબંધિત ટેક્નોલોજીઓ અને નવીનકરણો-આને નેશનલ ઇનોવેશન ફાઉન્ડેશન અને સ્ટેટ રુરલ લાઇવલી હુડ મિશન્સ દ્વારા મંત્રાલય દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલ બેન્ક ઓફ આઇડિયા એન્ડ ઇનોવેશન પાસેથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

v. યોગ્ય ઇમારત બાંધકામ ટેક્નોલોજી-આ સ્થાનિક સામગ્રી અને સ્થાનિક ડિઝાઇન સાથે કામ કરતી નિષ્ણાત સંસ્થા દ્વારા વિકસાવવામાં આવશે. ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય અને દિલ્હીના આઇઆઇટીના રુરલ હાઉસિંગ નોલેજ નેટવર્ક જરૂરી ટેકો પૂરો પાડશે.

vi. માર્ગ બાંધકામ ટેક્નોલોજી- આ ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલયની નેશનલ રોડ્ઝ ડેવલપમેન્ટ એજન્સી દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

vii. જળ પુરવઠો અને સેનીટેશન સંબધિત ટેક્નોલોજી- આ ટેકોલોજી પીવાના પાણી અને સેનીટેશન મંત્રાલય દ્વારા પૂરી પડાશે જે ખર્ચ અસરકારક અને નવીન છે.

ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય સંબંધિત ટેક્નોલોજીઓ અને નવીનીકરણનો સાર તૈયાર કરશે અને ખાસ કરીને આદર્શ ગ્રામ્સના હેતુ વાળો ફેલાવો કરશે.

14. ખાનગી, સ્વૈચ્છિક અને સહકારી ક્ષેત્રોની શક્તિને વેગ આપવો

એસએજીવાય ખાનગી, સ્વૈચ્છિક અને સહકારી ક્ષેત્રોના સ્ત્રોતો અને શક્તિઓને સક્રિયપણે સર કરશે જે નીચેનામાં મદદ કરી શકે છે:

- આયોજન અને દેખરેખમાં ટેકનિકલ સહાય પૂરી પાડવામાં
- સ્થાનિક ધોરણે અપનાવી શકાય તેવી સંબંધિત ટેક્નોલોજીઓને ઉપલબ્ધ બનાવીને
- સ્થાનિક આર્થિક વિકાસ માટે રોકાણો કરવા/ સેવા પૂરી પાડવી, ચાહે સ્વતંત્રપણે અથવા તો સરકારી પ્રયત્નોમાં વધારો કરીને:

  * સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓની તાલીમ અને ક્ષમતા નિર્ધારણ
  * રોજગારયોગ્યતામાં સુધારો કરવા માટે સ્થાનિક યુવાનોને કુશળતા આપવી
  * ધોરણસ્થાપન, ગુણવત્તા ખાતરી વગેરે દ્વારા સ્થાનિક પેદાશોને બજારની કડીઓ પૂરી પાડવી
  * અંગત અને સામાજિક વિકાસ માટે દેખરેખ

15. ક્ષમતા નિર્ધારિણ

આ કાર્યક્રમના અમલીકરણ માટે ભારે ધગશ અને જાણકાર કર્મચારીની જરૂર છે. તેમજ સંબંધિત ગ્રામ પંચાયતે યોગ્ય ક્ષમતા દાખવવાની રહેશે. ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય ખાસ ડિઝાઇન કરેલ ક્ષમતા નિર્ધારણ કાર્યક્રમ કે જેને નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ રુરલ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ પંચાયતી રાજ (એનઆઇઆરડી એન્ડ પીઆર), હૈદરાબાદે રાજ્ય સ્તરે એસઆઇઆરડી મારફતે કાર્યરત કરવાનો છે તે અસ્તિત્વમાં રહેશે.

વધુમાં, ગ્રામિણ વિકાસ મંત્રાલય નીચેના કાર્ય કરશેઃ

i. હિસ્સેદારો માટે કાર્યરત કરવાના વિવિધ ઘટકો માટે વિગતવાર હેન્ડબુક તૈયાર કરશે.

ii. નવીન ગામ વિકાસને સંબંધિત શ્રેષ્ઠ આચરણનું દસ્તાવેજીકરણ અને ફેલાવો કરશે.

બેવડી ગોઠવણો મારફતે સમોવડીયા જૂથ માટે શ્રેષ્ઠ કામગીરી કરતી ગ્રામ પંચાયતને ઓળખી કાઢો

iii. એનઆઇઆરડી એન્ડ પીઆરમાં શંકાઓની સ્પષ્ટતા માટે એક જ મુદ્દા તરીકે અને જરૂર લાગે ત્યાં સલાહ આપવા માટે કામ કરે તે માટે હેલ્પ ડેસ્કની સ્થાપના કરવી.

vi. બેવડી ગોઠવણો મારફતે સમોવડીયા જૂથ માટે શ્રેષ્ઠ કામગીરી કરતી ગ્રામ પંચાયતને ઓળખી કાઢો.

16. નિષ્કર્ષ

રોકાણો અને યોજનાઓ સંબધિત મોટા ભાગના નિષ્કર્ષો પુરવણી-IIમાં વિગતવાર આપવામાં આવ્યા છે. વધુમા એસએજીવાય વધુ એક નોંધપાત્ર નિષ્કર્ષ ધરાવે તેવી શક્યતા છે તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થઇ શકે છેઃ

- ગુજરાન/રોજગારીની વધેલી તકો
- તણાવયુક્ત સ્થળાંતરમાં ઘટાડો
- બોન્ડેડ શ્રમ,બાળ મજૂર અને સફાઇ કરવામાથી મુક્તિ
- મૃત્યુ અને જન્મની ૧૦૦% નોંધણી
- સમુદાયના દરેક વર્ગોને સ્વીકાર્ય હોય તેવી વૈકલ્પિક વિવાદ ઉકેલ વ્યવસ્થા વિકસાવવી
- શાંતિ અને એકસૂત્રતા
- અન્ય ગ્રામ પંચાયત પર દેખાવની અસર

17. દેખરેખ

રાષ્ટ્રીય સ્તરે, અલાયદી, રિયલ ટાઇમ વેબ આધારિત દેખરેખ વ્યવસ્થા દરેક તબક્કાઓ એ ઘટકોને આવરી તેલી યોજના માટે અસ્તિત્વમાં લવાશે. આ સિસ્ટમ ઇન્ટરફેસ ધરાવશે જેનાથી એમપી અને અન્ય અગત્યના હિસ્સેદારો લોગઇન કરી શકે અને સુચનો/ટિપ્પણીઓ આપી શકે, અને પ્રશ્નો અથવા ફરિયાદ કરી શકે, જેનો અમલકર્તા સત્તાવાળાઓ દ્વારા ત્વરીતતાથી પ્રતિભાવ આપવાનો રહેશે.

આ કાર્યક્રમ હેઠળ લેવામાં આવેલી દરેક પ્રક્રિયાનો ફોટોગ્રાફ લેવાશે અને જિયોટેગ અપાશે અને જનતાની જાણકારી માટે ઉપલબ્ધ કરવામાં આવશે. તે જ રીતે દરેક મિલકતોના અલગ અલગ તબક્કે અપલોડ કરવામાં આવશે.

પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિનો નિષ્કર્ષ પ્રત્યેક ત્રિમાસિકમાં માપવામાં આવશે તેમજ ભૌતિક અને નાણાંકીય લક્ષ્યાંકો ગામ વિકાસ યોજનામાં સેટ કરવામાં આવશે. વધુમાં ૧૨મી પંચવર્ષીય યોજનાના મહત્વના દેખરેખ રાખવા યોગ્ય પરિબળોનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરાશે.

નિષ્કર્ષો પર શક્ય હોય એટલી રીતે વખતો વખત ધ્યાન આપવામાં આવશે.

મૂલ્યાંકન

મધ્યમ ગાળાનું મૂલ્યાંકન સક્ષમ સ્વતંત્ર એજન્સી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે. તેમજ તે જ રીતે પ્રોજેક્ટ બાદની કામગીરી અને નિષ્કર્ષોની આકારણી પણ હાથ ધરવામાં આવશે.

એવોર્ડ્ઝ

નીચેની કેટેગરીઓમાં એવોર્ડ આપવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છેઃ

i. શ્રેષ્ઠ આચરણો

ii. શ્રેષ્ઠ ચાર્જ ઓફિસર

iii.શ્રેષ્ઠ જિલ્લા કલેક્ટર

iv. શ્રેષ્ઠ આદર્શ ગ્રામ

18. ટકાઉતા

પ્રોજેક્ટ બાદની ટકાઉતા નીચેના દ્વારા હાંસલ કરવામાં આવે તેવી સંભાવના સેવાય છેઃ

- સતત નેતાગીરી અને એમપીનું માર્ગદર્શન
- ગ્રામ પંચાયતની મજબૂત માલિકીપણું અને નેતાગીરી અને કાર્યક્રમ હેઠળ રચવામાં આવેલ અમલ અને જાળવણી પર ભૂમિકાની સ્પષ્ટતા સાથે ગામ સમુદાય.
- ખાનગી ક્ષેત્રની અમલમાં અને ગટર અને મોટી જળ પુરવઠા યોજનાઓ જેવી મોટી અસ્કયામતોમાં સામેલગીરી.
- અમલ અને નાની સામુદાયિક અસ્કયામતો જેમ કે વર્મીકંપોસ્ટ સિસ્ટમ્સ, નાની જળ પુરવઠા યોજનાઓ, પોષણ કેન્દ્રો, નાગરિક સેવા કેન્દ્રો, ગ્રંથાલયો વગેરેની જાળવણીમાં એસએચજીની સામેલગીરી
- અમલ અને જાળવણીમાં વિભાગીય જવાબદારીના સંદર્ભમાં સ્પષ્ટ શિષ્ટાચાર લાગુ પાડવાનો રહેશે અને તેની પર સંમત થતા, યોજના અંતર્ગત પ્રોજેક્ટની મંજૂરીના સમયે પ્રમાણિકતા દર્શાવવાની રહેશે.

"ઉઠો, જાગો અને લક્ષ્યાંક સુધી ન પહોંચો ત્યાં સુધી અટકશો નહી"

સ્વામિ વિવેકાનંદ

પુરવણી-I

પ્રવૃત્તિઓની વિગતો

1. અંગત વિકાસ

1.1. પ્રવૃત્તિઃ સ્વાસ્થ્ય સંબંધિત વર્તણૂંક અને આચરણો

ઉદ્દેશ	▪ દરેક માટે અંગત સ્વાસ્થ્યમાં સુધારો કરવામાં તેમાં સમાવેશ થાય છે ▪ રોજ દાંત સાફ કરવા ▪ સેનીટરી શૌચાલયનો ઉપયોગ ▪ રોજ સ્નાન કરવું ▪ ટોઇલેટ બાદ અને ખાતા પહેલા હાથ ધોવા ▪ સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરવા ▪ કિશોરીઓ અને મહિલાઓનું અંગત સ્ત્રાવ સ્વાસ્થ્ય
વ્યૂહરચના	▪ આરોગ્ય સ્વયંસેવકો અને સ્વચ્છતા મિત્રો મારફતે ઘરથી ઘર પ્રચાર ▪ આંગણવાડી કેન્દ્રો, શાળાઓ, એસએચજી અને કેમ્પના આયોજન મારફતે શિક્ષણ ▪ ભીંત લખાણ; સંબંધિત સ્થળોએ માહિતી બોર્ડઝ ▪ શેરીની રમતો, ફિલ્મ શો વગેરે ▪ જો સ્થાપિત કરાયો હોય તો સામુદાયિક રેડીયો, અત્યંત ઉપયોગી માધ્યમ બની શકે છે
યોજનાનું	▪ એનએચએમ ▪ આઇસીડીએસ ▪ સ્વચ્છ ભારત મિશન
પરિણામ	▪ યુવાન સ્વયંસેવકો દ્વારા આરોગ્ય બ્રિગેડ પરની માહિતી ▪ આરોગ્ય બ્રિગેડ દ્વારા ઘર મુલાકાત. ▪ પ્રથમ અપનાવનારાઓને પ્રોત્સાહન અને ચુકનારાઓને યાદ અપાવવી
નિષ્કર્ષ	▪ ઝાડાના અને અન્ય ચેપી રોગોનો ઘટેલા બનાવો ▪ અન્ય અંગત માંદગીમાં ઘટાડો ▪ સુખાકારીની સુધરેલી સમજ

1.2. પ્રવત્તિઃ નિયમિત શારીરિકની ટેવની છાપ બેસાડવી

ઉદ્દેશ	▪ જાતિ અને વય જૂથ અનુસાર વ્યક્તિગત અથવા જૂથમાં દરરોજ ફરજિયાત શારીરિક કસરત વિવિધ વિકલ્પો પૂરા પાડવા: જિમ, યોગ, ચાલવું /જોગીંગ, રમતોમાંથી દરેક પસંદ કરવાનું.
વ્યૂહરચના	▪ રુબરુમાં માર્ગદર્શન અને અનુવર્તી માટે આરોગ્ય સ્વયંસેવકો
યોજનાઓ	▪ એમપીએલએડીએસ ▪ નહેરુ યુવકકેન્દ્ર સંગઠન ▪ મગનરેગ્સ ▪ રાજ્ય સરકારની રમતોની યોજનાઓ
પરિણામ	▪ રમતના મેદાનો અને પાર્કની સ્થાપના ▪ દરેક માટે શારીરિક કસરત માટે ઓળખ અને તકોની જોગવાઇ ▪ ગામમાં દરેક વ્યક્તિ સાથે સંપર્ક અને દૈનિક કસરત ઉપચારની વ્યવસ્થા કરવી
પરિણામો	▪ માંદગી અટકાવવી ▪ સુખાકારીમાં વધારો

1.3. પ્રવૃત્તિ: જોખમી વર્તણૂંકમાં ઘટાડો કરતા- શરાબ સેવન, ધુમ્રપાન, માદક પદાર્થની લત વગેરે

ઉદ્દેશ	▪ વસ્તીના દરેક વય જૂથમાં જોખમી વર્તણૂંકો જેમી કે શરાબનું સેવન, ધુમ્રપાન, માદક પદાર્થની લત (ડ્રગ્સ/તમાકુ /ગુટખા વગેરે)
વ્યૂહરચના	▪ વ્યસની લોકોની ઓળખ ▪ વર્તણૂંક ફેરફાર પર કામ કરતા –એસએચજી અને આરોગ્ય સ્વયંસેવકો ▪ શાળાઓ, યૂત ક્લબ્સ તેમજ દર્શનના સ્થળે પ્રચાર મારફતે ▪ ગામમાં જોખમી પદાર્થોની ઉપલબ્ધતામાં ઘટાડો કરવો
યોજનાઓ	▪ એનએચએમ ▪ એમપીએલએડીએસ (હાર્ડવેર માટે, લાગુ પડતું હોય તે રીતે) ▪ આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણની યોજનાઓ
પરિણામ	▪ જોખમી વર્તણૂંક અને પ્રેક્ટિશ્નર્સની ઓળખ ▪ જોખમી વર્તણૂંક સામે સામાજિક પ્રતિબંધ ▪ માદક પદાર્થોના સ્રોત પર હુમલો કરવો ▪ વ્યસન વિરુદ્ધ અને વર્તણંક ફેરફાર પર કામ કરવં
નિષ્કર્ષ	▪ સુખાકારીમાં વધારો ▪ સુધરેલા આરોગ્ય નિષ્કર્ષ ▪ ઘર અને સમાજમાં સુધરેલી શાંતિ અને એકસૂત્રતા ▪ મહિલાઓ વિરુદ્ધની હિંસામાં ઘટાડો

2. માનવ વિકાસ

2.1. પ્રવૃત્તિ આરોગ્ય અને પોષણ

ઉદ્દેશ	▪ હેલ્થ કાર્ડ, તબીબી તપાસ સહિતની પાયાની આરોગ્ય સવલતોનો સાર્વત્રિક ઉપયોગ ▪ સંપૂર્ણ રોગમુક્તિ ▪ આર્થિક દરજ્જો, જાતિ અને વય જૂથની પરવાહ કર્યા વિના સંતુલીત પોષણ ▪ સેક્સ ગુણોત્તર સંતુલીત કરતા
વ્યૂહરચના	▪ આરોગ્ય આંતરમાળખુ અને સામગ્રીને ઓળખી કાઢો અને શૂન્યવકાશ ભરો. ▪ તાલીમી આરોગ્ય અને અર્ધ આરોગ્ય વ્યાવસાયિકોને ઓળખી કાઢવા અને જગ્યાઓ ભરવી ▪ તાલીમ જરૂરિયાતો અને આરોગ્ય અને અર્ધ આરોગ્ય વ્યાવસાયિકોને ક્ષમતા આપવી અને અનુવર્તી દ્વારા વધારો કરવો. વસ્તી આધારિત કેમ્પ્સ મારફતે ચેપમુક્તિ અને જીવાતમુક્તિનું આયોજન કરવું ▪ દરેક અને પ્રત્યેક વ્યક્તિને હેલ્થ કાર્ડ જારી કરવું. ▪ શેરીના થિયેટર, પપેટરી દ્વારા આરોગ્ય શિક્ષણ દરમિયાનગીરીના કેલેન્ડરનું અને અન્ય વર્ષ દરમિયાન સામાજિક ▪ સંદેશાવ્યવહાર પદ્ધતિઓનું સર્જન કરો. ▪ પાંડુરોગ, પોષણ અને આરોગ્ય જેવા મુદ્દાઓ પર વર્તન અને સામાજિક ફેરફાર માટે સ્વયંસેવકને તાલીમ આપો. ▪ શાળાઓમાં મધ્યાહ્ન ભોજન કાર્યક્રમ અને આંગણવાડીમાં પોષણ ઘટકની ગુણવત્તા પર દેખરેખ અને નોંધપાત્ર સુધારો.
યોજનાઓ	▪ નેશનલ હેલ્થ મિશન (એનએચએમ) ▪ એસએબીએલએ અને સક્ષમ યોજનાઓ સાથે પોષણ માટે આઇસીડીએસ.
પરિણામો	▪ એમએમઆર, આઇએમઆર, એનએમઆરમાં ત્રણ વર્ષમાં નાધપાત્ર ઘટાડો ▪ પાંચ વર્ષ સુધીમાં શિશુ અને બાળકોમાં ચેપમુક્તિમાં નોંધપાત્ર વધારો અને ત્રણ વર્ષમાં શિશુની સંસ્થાકિય ડિલીવરી. શિશુઓમાં પાંડુરોગ અને ગ્રેડ ૨ અને જના બનાવોમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો, કિશોરવસ્થા, સગર્ભા મહિલાઓ અને સ્તનપાન ▪ કરાવતી મહિલાઓમાં પાંડુરોગના બનાવમાં ગ્રેડ ૧ અને ૨ કુપોષણ ઘટાડામાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ.
નિષ્કર્ષ	▪ ૧૦૦% ચેપમુક્તિ ▪ ૧૦૦ % સંસ્થા મારફતે ડિલીવરી ▪ ખાસ કરીને બાળકો, કિશોરાવસ્થાની છોકરીઓ, સગર્ભા મહિલાઓ અને સ્તનપાન કરાવતી માતાઓમાં કુપોષણમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો. ▪ એનએચએમની આરોગ્ય ડિલીવરી અને દેખરેખ વ્યવસ્થાની ગુણવત્તામાં નોંધપાત્ર ફેરફાર ▪ આરોગ્ય અને અર્ધ આરોગ્ય વ્યાવસાયિકોની ક્ષમતામાં વધારો, આગામી વર્ષ માટે આપણે સંશાધન વ્યક્તિ તરીકે કા કરી શકીએ. ▪ આરોગ્ય અને સ્વાસ્થ્યને સંબંધિત વર્તણૂંક અને ચાલચલગતમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર.

2.2. પ્રવૃત્તિ**:** દરેકને માટે શિક્ષણ

ઉદ્દેશ	▪ વર્ગ ૧૦ સુધીની શૈક્ષણિક સવલતોમાં સાર્વત્રિત પ્રવેશ ▪ ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ પૂરું પાડવા માટે શાળાઓનું સ્માર્ટ શાળામાં રૂપાંતર ▪ પુખ્ત સાક્ષરતા ▪ ઇ-સાક્ષરતા ▪ ઇ-લાયબ્રેરીઓ સહિત ગામ ગ્રંથાલયો
વ્યૂહરચના	▪ શિક્ષણ આંતરમાળખા અને સામગ્રીઓને ઓળખી કાઢવી એ સૂીન્યવકાશ ભરવો. ▪ ઝાલીમ પામેલા શિક્ષણ વ્યાવસાયિકોને ઓળખી કાઢવા અને જગ્યાઓ ભરવી ▪ તાલીમ જરૂરિયાતોને ઓળખી કાઢવી અને શિક્ષણ વ્યાવસાયિકોને ક્ષમતા બક્ષવી. ▪ જીપી શાળાઓને સ્માર્ટ શાળાઓમાં રૂપાતરીત કરો. સ્માર્ટ શાળાઓ આઇટી સક્ષમ વર્ગો, ઇ-લાયબ્રેરી, વેબ આધારિત શિક્ષણ અને દરેક વિદ્યાર્થીઓને ઇ-લિટરેટ બનાવશે. આવું આંતરમાળખાનો શૂન્યવકાશ ભરીને કરવામાં આવશે. ▪ યુવા સ્વયંસેવકો મારફતે કાર્યરત શિક્ષણની ખાતરી કરવા માટે પુખ્ખ સાક્ષરતા અભિયાનનુ આયોજન કરો. ▪ સાસ્કૃતિકફોર્મસનો ઉપયોગ જેમ કે, શેરીના થિયેટર, પપેટરી અને આખા વર્ષમાં અન્ય સામાજિક સંદેશાવ્યવહાર પદ્ધતિઓ. ▪ સ્થાનિક રમકડા અને શિક્ષણ સંસાધન કેન્દ્ર અને સામગ્રીનું સ્થાનિક જાણકારી અને સામગ્રી દ્વારા સર્જન કરો. ▪ આવો અભિગમ ધરાવતું અને યુવાનો દ્વારા ચલાવાતુ અખબાર શરૂ કરો. ▪ કલા, સાહિત્ય અને સામાજિક સુધારાના ઓળખી કઢાયેલા વિખ્યાત વ્યક્તિઓ સાથે સ્કાયપે સત્રોનું આયોજન કરો. ▪ સ્થાનિક ઇતિહાસ અને નિષ્ણાતો દ્વારા વાતો પરના પ્રદર્શનનું આયોજન કરો. ▪ ઇ-રિસોર્સીઝ સહિત તાલીમ પામેલા ગ્રંથકાર સાથે સંપૂર્ણ કાર્યરત ગ્રંથાલયનું બાંધકામ અને /અથવા સજ્જ કરો. ▪ ઇ-લર્નીંગમાં રસ ધરાવતા દરેક વ્યક્તિ માટે તાલીમ હાથ ધરો. ▪ પ્રત્યેક બાળક, ખાસ કરીને છોકરી બાળક શાળામાં હોય તેની ખાતરી રૂપે યુવાન જૂથોનું આયોજન કરો, કામ કરતા બાળકોને શાળામાં સંક્રાંતિ કરવા માટે ઉત્તેજન આપી શખાય અને ખાસ જરૂરિયાતો સાથે બાળકો માટે ખાસ સવલતો પૂરી પાડવામાં આવે.
યોજનાઓ	▪ સર્વ શિક્ષા અભિયાન (એસએસએ), ▪ રાષ્ટ્રીય માધ્યમિક શિક્ષા અભિયાન (આરએમએસએ), ▪ નેશનલ લિટરસી મિશન (એનએલએમ) ▪ નેશનલ ચાઇલ્ડ લેબર પ્રોજેક્ટ (એનસીએલપી) ▪ એમપીએલએડીએસ
પરિણામો	▪ દાખલ થનારની સંખ્યા, હાજરી, પૂર્ણતા અને પ્રત્યેક વર્ગ સ્તરમાં, ઓછામાં ઓછા ૧૦માં વર્ગ સુધી સંક્રાતિમાં નોંધપાત્ર સુધારો. ▪ પ્રથમ વર્ષથી આગળ શાળા છોડી દેવાના દરમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો અને દરેક વર્ગમાં રહેનારાઓમાં નોંધપાત્ર વધારો. ▪ પ્રાથમિક વર્ગોમાં મિનીમમ લેવલ્સ ઓફ લર્નીંગ (એમએલએલ)માં સુધારો ▪ દરેક આંતરમાળખું અને ક્ષમતા નિર્ધારિણમાં શૂન્યવકાશ ઓળખી કઢાયો છે અન ભરવામાં આવ્યો છે. ▪ દરેક જગ્યાઓ ભરવામાં આવી છે. ▪ કાર્યરત સાક્ષરતા અભિયાનમાં ગયેલા પુખ્તોની ગણિત અને સાક્ષરતામાં પસંદગી. ▪ દરેક પરિવારમાંથી ઓછામાં ઓછી એક વ્યક્તિ કોમ્પ્યુટર અને ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ કરવામાં સમર્થ.
નિષ્કર્ષ	▪ પોતાના અને આંતરિક રીતે જોડાયેલા વિશ્વમાં સમુદાયના સ્થળ વિશે વર્લ્ડ-વ્યૂ-અવેરનેસમાં ફેરફાર કરતી વાંચવાની ટેવ વિકસાવવી સ્વ-આધાર અને અરસપરસનું સન્માન ▪ મૈત્રીપૂર્ણ સંઘર્ષ ઠરાવ સહિત પસંદગીઓ અને નિર્ણય પ્રક્રિયાની સ્પષ્ટતાની ક્ષમતા ▪ ઉત્તરદાયિત્વ લાવતા હક્કો અને જવાબદારીઓ વિશેની જાગૃત્તિ. ▪ યોગ્ય રીતે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવાની અને વર્તમાન દુનિયામાં અપનાવવાની ક્ષમતા.

3. સામાજિક જવાબદારી

3.1. પ્રવૃત્તિ સામાજિક વિકાસ

ઉદ્દેશ	નીચેના દ્વારા ગતિશીલ અને સુસંગત ગામ સમાજનું સર્જન કરવા માટે ▪ સ્વૈચ્છિકતા વાદ જેમ કે ભારત નિર્માણ વોલંટિયર્સના પ્રોત્સાહન માટેની પ્રવૃત્તિઓ ▪ સ્થાનિક વિકાસમાં સંપૂર્ણ ભાગ લેવા અને યોગદાન આપવા માટે લોકોમાં ક્ષમતા નિર્ધારણ ▪ ગામના વૃદ્ધો, સ્થાનિક રોડલ મોડેલો ખાસ કરી મહિલાઓ. સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓ અને શહીદોને સન્માનવાની પ્રવૃત્તિઓ ▪ હિંસા એ ગુન્હા મુક્ત ગામો જેમ કે ▪ નાગરિક સમિતિઓ ▪ સમજણ આપવી, ખાસ કરીને યુવાનોને ▪ ગ્રામ્ય રમતો અને પરંપરાગત કલા તહેવારો ▪ પ્રજામાં ગર્વની લાગણીને ્તેજન આપવા માટે ગામનું ગીત ધરાવવું ▪ 'વિલેજ ડે'ની ઉજવણી
વ્યૂહરચના	▪ નાગરિક શિક્ષણનું આયોજન ▪ આરોગ્ય કેમ્પ્સ અને પુખ્ત સાક્ષરતા ઝુંબેશમાં યુવાન જુથોને સામેલ કરો. ગ્રંથાલયો મારફતે ચર્ચા જૂથનું સર્જન કરો. ▪ સ્થાનિક ઈતિહાસ યાદ કરો અને વિલેજ ડે /ઓળખી કાઢો પસંદ કરો. ▪ પ્રદર્શનો અને ગામના વૃદ્ધોને અને સ્થાનિક રોલ મોડેલ, ખાસ કરીને મહિનાઓ, સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓ અને શહીદોના સન્માનમાં વિલેઝ ડેની ઉજવણી. ▪ સ્થાનિક ગીતોના ભંડારમાંથી યાદ કરો. ▪ ગામડાના મિજાજને પ્રદર્શિત કરતા નવા ગીતનુ વિવિધ જૂથો સર્જન કરે તેવી સ્પર્ધાઓની શરુઆત કરો અને વિવિધ તહેવારો અને પ્રસંગો માટે ગામડાના ગીતની પસંદગી કરો. ▪ સ્થાનિક પરંપરાગત સંગીત અને કલા તહેવારો શરૂ કરો જે ભારતની વૈવિધ્યતાને પ્રદર્શિત કરતા હોય. ▪ શાંતિપૂર્ણ અને ગુન્હામુક્ત ગ્રામ્ય જીવન માટે નાગરિક-મોહલ્લા સમિતિઓનું આયોજન કરો. ▪ જાતિ સમજણ કાર્યક્રમો અને શાંતિ શિક્ષણ તાલીમ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરો ▪ સ્થાનિક ઉત્પાદન અને ્ત્પાદકતા અને રોજગારી પર ગ્રામ્ય ચર્ચાનું આયોજન કરો.
યોજનાઓ	▪ ભારત નિર્માણ વોલંટિયર્સ ▪ યૂથ ક્લબ યોજનાઓ ▪ એમપીએલએડીએસ ▪ યોગ્ય યોજનાઓનો આઈઈસી ઘટક
પરિણામો	▪ વાર્ષિક પ્રવૃત્તિ સમયગાળા મારફતે સામુદાયિક વિકાસ માટે યુવાન સ્વયંસેવક જૂથોનું સંગઠન અને ટકાવી રાખવું ▪ નાગરિક સમિતિની રચના. ▪ વિવાદો અને ખાસ કરીને મહિલાઓ સામેના ગુન્હાઓમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો.
નિષ્કર્ષ	▪ સંયુક્ત અને સુસંગત ગામ ▪ ગુન્હામુક્ત સમાજ ▪ સ્વ-વ્યક્તતા ટે સતર્કતા, જાણકારી અને તકોમાં વધારો

3.2. પ્રવૃત્તિ ચોખ્ખા ગામો

ઉદ્દેશ	સેનીટેશનનો સાર્વત્રિક ઉપયોગ કે જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે: ▪ દરેક માટે ઘરમાં ટોઈલેટ ▪ જ્હેર સંસ્થાઓમાં ટોઈલેટ્સ ▪ સોલિડ અને લિક્વીડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ ▪ ટોઈલેટ સાથે સંકળાયેલ બાયોગેસ પ્લાન્ટસ

વ્યૂહરચના	▪ ઇન્ડીવિડ્યૂઅલ હાઉસહોલ્ડ લેટ્રીન (આઇએચએચએલ) વિનાના દરેક ઘરોને ઓળખી કાઢો અને દરેક ઘરમાં ટોઇલેટ બાંધવા માટે સહાય કરો ▪ જીપીમાં જાહેર સંસ્થાઓમાં ટોઇલટ ન હોય તેને ઓળખી કાઢો અને બાંધકામમાં સહાય કરો. ▪ ટોઇલેટના ઉપયોગ કરવાની માગનું સર્જન કરવા અને પ્રોત્સાહન આપવા માટે આઇઇસી પહેલ - વ્યક્તિગત અને સંસ્થાકિય ▪ લિક્વીડ વેસ્ટ ટ્રીટમેન્ટ ખાડા સાથે તેને ઢાંકતી હોય તેવી ગટરનું બાંધકામ કરો ▪ કચરા એકત્રીકરણ, અલગ રાખવો અને નિકાલ વ્યવસ્થા ▪ ખુલ્લા ઉણપ મુક્ત ગામ માટે યુવાન જૂથો અને સામાજિક સંદેશાવ્યવહાર પદ્ધતિઓ જેમ કે શેરી થિયેટર અને પપેટ્રીની સામેલગીરી મારફતે સ્વચ્છતા અન સેનીટેશન પર વર્તન પરિવર્તનની પહેલ કરો. ▪ ખાસ જિપીના સંદર્ભમાં યોગ્ય સોલિડ અને લિક્વીડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ ટેક્નોલોજી ઓળખી કાઢો અને તબક્કાવાર રીતે લાગુ પાડો.
યોજનાઓ	▪ મગનરેગા ▪ સ્વચ્છ ભારત અભિયાન ▪ એમપીએલએડીએસ
પરિણામો	▪ નિર્મલ ગ્રામના નિયમોને પરિપૂર્ણ કરો ▪ આઇએચએચએલની પૂર્ણ સંતૃપ્તી અને જીપીમાં ટોઇલેટના જાહેર આંતરમાળખા ▪ કાર્યક્ષમ સોલિડ એન્ડ લિક્વીડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ
	▪ ખુલ્લુ ઉણપમુક્ત ગામ ▪ ચોખ્ખી શેરીઓ એ જાહેર સ્થળો

4. આર્થિક વિકાસ

4.1 જાનવરો અને બાગાયત સહિત વૈવિધ્યકૃત્ત કૃષિ ગુજરાનને પ્રોત્સાહન નીચેના મારફતે આપતા

ઉદ્દેશ	▪ ટકાઉ કૃષિ અને ઓર્ગેનિક ખેતી
વ્યૂહરચના	▪ ખેડૂતોના જૂથ, ખાસ કરીને મહિલાઓને ઓરગેનિક ખેતી માટે ટેક્નોલોજી તબદિલી ▪ સોઇલ હેલ્થ કાર્ડની તૈયારી ▪ સ્થાનિક બિયારણ બેન્કની સ્થાપના ▪ પાક ઉગ્રતા જેમ કે એસઆરઆઇ (સિસ્ટમ ઓફ રાઇસ ઇન્ટેસિફિકેશન) ▪ સૂક્ષ્મ સિંચાઇ અને ડ્રિપ ઇરિગેશન ▪ સોલાર પંપીંગ સિસ્ટમ્સ ▪ એગ્રો સર્વિસીસ કેન્દ્રો
યોજનાઓ	▪ કૃષિ મંત્રાલયની યોજનાઓ ▪ એનઆરએલએમ હેઠળ એમકએસપી ▪ મગનરેગ્સ
પરિણામો	▪ સોઇલ હેલ્થ કાર્ડ તૈયાર ▪ બિયારણ બેન્ક સ્થપાઇ ▪ એસઆરઆઇની પ્રેક્ટિસ કરેલ છે ▪ સૂક્ષ્મ સિંચાઇ આંતરમાળખું સ્થાપ્યુ અને એગ્રો સર્વિસ સેન્ટર્સ સ્થપાયા
નિષ્કર્ષ	▪ કેમિકલ ખાતરનો ઓછો ઉપયોગ ▪ કેમિકલ પેસ્ટીસાઇડ્ઝનો ઓછો ઉપયોગ ▪ ઓર્ગેનિક છાણનું વિસ્તરિત ઉત્પાદન અને ઓરગેનિક પેસ્ટીસાઇડ્ઝનો ઉપયોગ. ▪ કૃષિ યંત્રસામગ્રીની વાજબી ભાડા દરોએ ઉપલબ્ધિ

4.2 ગ્રામ્ય ઔદ્યોગિકરણ

ઉદ્દેશ	▪ ગોબર બેન્ક, ઢોર હોસ્ટેલ સહિત જાનવરોની સંખ્યામાં વિકાસ ▪ પાક પછીની ટેક્નોલોજી એપ્લીકેશનો ▪ ફૂડ પ્રોસેસીંગ અને ડેરી પ્રોસેસીંગ ▪ અન્ય સૂક્ષ્મ સાહસો
વ્યૂહરચના	▪ જાનવરો આધારિત ગુજરાનમાં વધુ સારા સંચાલન પ્રેક્ટિસ અને સુઆયોજિત લિન્કેજીસ વધારતા ▪ ઢોર આરોગ્ય પ્રચાર અને મેળાઓ હાથ ધરવા ▪ ઓર્ગેનિક છાણ માટે ગોબર બેન્કની સ્થાપના ▪ વધુ સારી સંભાળ માટે સામાન્ય આધુનિક સંકલિત સવલતો અને ગામમાં દરેક ઢોરની ઉત્પાદકતામાં વધારાના મોડેલ તરીકે બાયોગેસ ઉત્પાદનમાં લિંકેજ સાથે કેટલ હોસ્ટેલ ▪ સંગ્રહની સવલતો, ખાસ કરીને પાક પછીના નુક્સાનમાં ઘટાડો કરવા માટે સામાન્ય સંગ્રહ સવલતોનું બાંધકામ અને જોગવાઇ ▪ ગ્રામ્ય સ્તરે પેદાશનુ ગ્રેડીંગ અને સોર્ટીંગ ▪ સ્મોલ સ્કેલ ફૂડ પ્રોસેસીંગ પ્રવૃત્તિઓનું વિકેન્દ્રીકરણ ▪ આવી પેદાશના માર્કેટીંગ સાથે સ્મોલ સ્કેલ ડેરી પ્રોસેસીંગ ▪ પરંપરાગત કારીગર વ્યવસાયો જેમ કે વણાટ અને પોટરી થી આધુનિક કોટ્ટેજ અને સ્મોલ સ્કેલ ઉદ્યોગ સુધી ગ્રામ્ય ઉદ્યોગોને પુનઃસજીવન કરો ▪ ગ્રામ્ય પ્રવાસનને સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ, ઇકો ટુરીઝમ સહિત
યોજનાઓ	▪ કૃષિ મંત્રાલયની યોજનાઓ, ખાસ કરીને ડેરી એન્ડ હસબન્ડરી વિભાગ. એનડીડીબી અને નાબાર્ડ તરફથી સહયોગ ▪ મગનરેગ્સ ▪ ફૂડ પ્રોસેસીંગ વિભાગ અને ડેટી એન્ડ એનિમલ હસબન્ડરી વિભાગની યોજનાઓ ▪ એમએસએમઇ અને કાપડ મંત્રાલયની યોજનાઓ
પરિણામો	▪ વોટરશેડ્ઝનું બાંધકામ ▪ બજાર લિંકેજીસની સ્થાપના (ખાસ કરીને સહકારી) ▪ એનિમલ હેલ્થકેર સવલતોની સ્થાપના અને કાર્યરતતા ▪ પાક પછીનો સંગ્રહ અને ગ્રેડીંગ સવલતોનું સર્જન કરાયું છે ▪ પ્રોસેસીંગ યુનિટ્સ/ સહકારી સવલતો સ્થપાઇ ▪ રુરલ એન્ટરપ્રાઇસ યુનિટ્સ સ્થપાયા
નિષ્કર્ષ	▪ વિસ્તરિત જાનવરો આધારિત આવકો ▪ કૃષિ અને સંબંધિત પેદાશો માટેની વધુ સારી કિંમત પ્રાપ્તિ બહાર વેચાણ કરતા પહેલા ગામમા કૃષિ અને ડેરી પેદાશના નોંધપાત્ર /મોટા પ્રમાણમાં પ્રોસેસ કરાય છે ▪ વિસ્તરિત રોજગારી અને આવકો

4.3 લાયક યુવાનો માટે કુશળતા વિકાસ

ઉદ્દેશ	▪ ગ્રામ્ય સમુદાયના ગુજરાનમાં વધારો કરવા માટે કુશળતા વિકાસ
વ્યૂહરચના	▪ કુશળતા માગ અને કુશળતાના અભાવને ઓળખી કાઢતા ▪ યોગ્ય તાલીમ અને પ્રમાણીકરણ એજન્સીઓને ઓળકી કાઢતા ▪ સ્વ રોજગાર એ ઔપચારીક ક્ષેત્રમાં પ્લેસમેન્ટ માટે કુસળતા નિર્ધારણ ▪ શાળાઓમાં વ્યાવસાયિક શિક્ષણ લાગુ પાડવું ▪ રોજગારદાતાઓ અને પ્લેસમેન્ટ તકોને ઓળખી કાઢવી ▪ સ્વરોજગાર તકોને ઓળખી કાઢવી અને ટેકાકીય સેવાઓ સ્થાપવી ▪ ટકાઉ રોજગારી માટે સતત કુશળતા વિકાસ ▪ મગનરેગ્સ કામદારોને કુશળ કરતા
યોજનાઓ	▪ નેશનલ રુરલ લાઇવલીહુડ મિશન ▪ આજીવિકા સ્કીલ્સ ▪ આરએસઇટીઆઇ ▪ સ્કીમ્સ ઓફ મિનીસ્ટ્રી એમએસએસઇ
પરિણામો	▪ તાલીમ પામેલ કુશળ યુવાનો
નિષ્કર્ષ	▪ કુશળતાના સ્તરમાં નોંધપાત્ર વધારો ▪ ફળદાયી રોજગાર અને વિસત્રિત ગુજરાન

4.4. મહિલા એસએચજી અને નાણાંકીય સમાવેશીનું આયોજન કરતા

ઉદ્દેશ	■ મહિલાઓ માટેની એસએચજી માસ્ટર વ્યૂહરચના છે જે મહિલા સશક્તિકરણથી લઇને ગુજરાન વિસ્તરણ થી નાણાકીય સમાવેશીતા જેવા એક કરતા વધુ પરિણામો પૂરા પાડે છે. મોડેલ ગામડાઓ મહિલાઓને દરેક સામાજિક જૂથો અને એસએચજીમાં આર્થિક પરિસ્થિતિઓને એકી સાથે લાવવામાં અને તેમને બેન્કો સાથે વ્યક્તિગત તેમજ જૂથો સાથે જોડે છે.
વ્યૂહરચના	■ ગરીબની ભાગીદારીપૂર્ણ ઓળખ મારફતે સનામત સમાવેશી (પીઆઇપી) ■ મહિલાઓના એસએચજીનું સંગઠન અને જીપી ખાતે તેમનું ફેડરેશન અને ક્લસ્ટર સ્તર ■ બેન્ક લિંકેજીસ ■ દરેક એસએચજી સભ્યો વ્યક્તિગત પીએમજેડીવાય બેન્ક ખાતાઓ ધરાવતા હોય તેની ખાતરી કરો
યોજનાઓ	■ નેશનલ રુરલ લાઇવલીહુડ્ઝ મિશન ■ પ્રધાન મંત્રી જન ધન યોજના
પરિણામો	■ એસએચજીની રચના અને કાર્યરતતા. ■ વ્યક્તિગત બેન્ક ખાતાઓ ખોલાવવા ■ બેન્ક લિંકેજની સ્થાપના ■ નિવાસીની વ્યવસ્થા અને સામહિક એન્ટરપ્રાઇસ
નિષ્કર્ષ	■ વિસ્તરિત ગુજરાન દ્વારા વધેલી આવક. ■ બચતની ટેવની છાપ બેસાડવી

4.5 મગનરેગા હેઠળ રોજગારી

ઉદ્દેશ	■ કાયદાની જોગવાઇ અનુસાર મગનરેગાનુ અમલીકરણ
વ્યૂહરચના	■ રોજગાર દિવસ મારફતે ઝડપવામાં આવેલી અસરકારક માગ ■ વધુ સારું ભાગીદારીપૂર્ણ આયોજન ■ માગ અનુસાર કાર્યોની જોગવાઇ ■ વેતનની સમયસર ચૂકવણી ■ ગુણવત્તાયુક્ત મિલકતોની ઓળખ અને સર્જન
યોજનાઓ	■ મહાત્મા ગાંધી નેશનલ રુરલ એમ્પ્લોયમેન્ટ ગેરંટી સ્કીમ ■ માગ અનુસાર રોજગારીની જોગવાઇ ■ ગુણવત્તાયુક્ત મિલકતોનું સર્જન
નિષ્કર્ષ	■ ગુણવત્તાયુક્ત મિલકતોનું સર્જન

5. પર્યાવરણ વિકાસ

5.1 પ્રવૃત્તિઃ માર્ગ તરફે વાવેતર, ઘરના મેદાન, શાળાઓ અને જાહેર સંસ્થાઓમાં વૃક્ષારોપણ અને સામાજિક વનીકરણ

ઉદ્દેશ	■ ગ્રામિણ વિસ્તારોમાં વૃક્ષોના આવરણમાં વધારો કરો
વ્યૂહરચના	■ વૃક્ષો વાવવા-જે લોકો આર્થિક, પર્યાવરણીય, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક મૂલ્ય ધરાવે છે-ઘરના મેદાન અને જાહેર સ્થળોએ ખાસ કરીને માર્ગ તરફે, નહેર બંધ પર, જાહેર સ્થળોએ અને ખેતરના બંધ પર ■ ગામમાં અને આસપાસ હરિયાળો પગપાળા માર્ગ બનાવો ■ જાહેર જમીન પરના વૃક્ષ પરનો ગરીબમાં ગરીબ નિવાસને ગેરકાયદે અધિકાર આપવો ■ સ્થાનિક નર્સરીનો વિકાસ ■ નિભાવ ખર્ચની ચૂકવણીની વ્યવસ્થાનું સરળીકરણ

યોજનાઓ	■ મગનરેગ્સ ■ નેશનલ હોરકલ્ચર મિશન ■ સ્કીમ્સ ઓફ ધી મિનીસ્ટ્રી ઓફ એન્વાયર્નમેન્ટ, ફોરેસ્ટસ એન્ડ ક્લાઇમેટ્ડ ચેંજ (જેમ કે CAMPA)
પરિણામો	■ વાવેતર અને એક કરતા વધુ જાતોની નર્સરી ■ ગામની નર્સરીનો વિકાસ વૃદ્ધોને અને અલગ રીતે વિકલાંગોને રોજગાર પૂરો પાડે છે. ■ વૃક્ષો માંથી આવક અને રોજગારી
નિષ્કર્ષ	■ જમીન ધોવાણને અટકાવવું ■ વધેલું હરિયાળું આવરણ ■ આબોહવા પરિવર્તનની અસરને ખાળતા

5.2 પ્રવૃત્તિ: વોટરશેડ સંચાલન ખાસ કરીને પરંપરાગત જળ સંગ્રહોના પુનઃસજીવન

ઉદ્દેશ	■ સુધરેલી સિંચાઇ, ગટરમાં સુધારો કરતા અને ધોવાણને અંકુશ કરતા વોટરશેડ મેનેજમેન્ટના સિદ્ધાંતો અનુસાર ગામ વિકસાવવું
વ્યૂહરચના	■ વોટરશેડની તંદુરસ્તીની વૈજ્ઞાનિક અને ભાગીદારીપૂર્ણ આકારણી અને સારવારના માપદંડો વિકસાવવા
યોજનાઓ	■ આઇડબ્લ્યુએમપી અને મગનરેગ્સ
પરિણામો	■ પાણી દ્વારા પાક અને જમીન સંરક્ષણનું સર્જન, પુનઃસજીવન અને પુનઃવસન કરાયું છે
નિષ્કર્ષ	■ વિસ્તરિત સિંચાઇ સવલતો ■ સુધરેલી ગટરો ■ ભૂતલનું વધેલું સ્તર

5.3 પ્રવૃત્તિ: સ્થાનિક હવા, જળ અને જમીન પ્રદૂષણ ઘટાડતા

ઉદ્દેશ	■ હવા, જળ અને જમીન પ્રદૂષણની અસરો ઘટાડો તેમજ શમન કરો
વ્યૂહરચના	■ ગામને અસર કરતા વવિધ પ્રકારની ઝડપી અને ભાગીદારીપૂર્ણ આકારણી ■ ગામને ખુલ્લુ ઉણપ મુક્ત બનાવતા ■ જમીન પરીક્ષણ અને સોઇલ હેલ્થ કાર્ડઝની તૈયારી ■ બાયોગેસ અને ફાર્મયાર્ડ છાણની તૈયારી સાથે સંકળાયેલ કોમ્પોસ્ટીંગ ■ પોલિથીલીન બેગ્સ અને અન્યુ નુકસાનકારક પ્રદૂષકો પર સામાજિક પ્રતિબંધ ■ રાંધવા માટે ઉન્નત ચુલો
યોજનાઓ	■ એમએનઆરઇની યોજનાઓ તેમજ મગનરેગ્સ ■ કૃષિ મંત્રાલયની યોજનાઓ
પરિણામા	■ ક્ચરો અને પ્રદૂષણ ઘટાડવા માટે સામાજિક અને ભૌતિક માળખુ
નિષ્કર્ષ	■ ઘટેલું પ્રદૂષણ અને ક્ચરાનો નફાકારક ઉપયોગ ■ સુધરેલા આરોગ્ય પરિણામો ■ સૌંદર્યતાવાળું ગરજ સારતુ આસપાસનું વાતાવરણ

5.4 રેઇનવોટર હાર્વેસ્ટીંગ-છતની ટોચ તેમજ અન્યો

ઉદ્દેશ	■ ગ્રામિણ ભારતમાં પરંપરાગત આચરણ તરીકે રેઇન વોટર હાર્વેસ્ટીંગની લોકપ્રિયતા
વ્યૂહરચના	■ વ્યક્તિગત ઘરોમાં તેમજ જાહેર ઇમારતોમાં ટોઇલેટ યુનિટ સાથે સંકલિત છતની ટોચનું રેઇન વોટર હાર્વેસ્ટીંગ. ■ એરિસ, કુંડ્ઝ, ટાંકાઓ એ ટાંકીઓ જેવા માળખાઓ રણ અને અઅય ઓછા વરસાદવાળા વિસ્તારોમાં
યોજનાઓ	■ એનઆરડીડબ્લ્યુપી (નેશનલ રુરલ ડ્રીકીંગ વોટર પ્રોગ્રામ) ■ મગનરેગ્સ
પરિણામો	■ આઇડબ્લ્યુપીએમપી માળખાઓ સર્જવામાં આવ્યા છે અને પુનઃવસન કરાયું છે.
નિષ્કર્ષ	■ પીવાના અને અન્ય હેતુ માટે પાણીની વિસ્તરિત ઉપલબ્ધિ

6. પાયાની સવલતો

6.1 પ્રવૃત્તિઃ ઘરવિહોણા ગરીબ /કાચા ઘરોમાં રહેતા ગરીબ માટે પાકા ઘરો

ઉદ્દેશ	■ ઘરવિહોણા ગરીબ /કાચા ઘરોમાં રહેતા ગરીબ માટે પાકા ઘરો
વ્યૂહરચના	■ હંગામી માળખાઓમાં રહેતા દરેક પરિવારો માટેની ઓળખ અને સંભવિત જોખમના આધારે તેમને અગ્રિમતાઓ આપવી—વૃદ્ધો અને એક જ સભ્યવાળા ઘરમાં વધુ અગ્રિમતા ■ વાયેબલ ક્લસ્ટર્સમાં શક્ય હોય ત્યાં સુધી હાઉસંગને સંતૃપ્તીના મોડ પર લઇ જવું
યોજનાઓ	■ ઇન્દિરા આવાસ યોજના
પરિણામો	■ દરેક માટે મજબૂત, કાયમી ઘરો
નિષ્કર્ષ	■ સુધરેલી સુખાકારી અને જીવવાનું સન્માન

6.2 પ્રવૃત્તિ : પીવાનું પાણી, મોટે ભાગે સારવારયુક્ત પાઇપ્ડ પાણી ઘરમા નળ સાથે

ઉદ્દેશ	■ પીવાનું પાણી, મોટે ભાગે સારવારયુક્ત પાઇપ્ડ પાણી ઘરમા નળ સાથે
વ્યૂહરચના	■ પીવાના પાણીના પ્રવર્તમાન અને સંભવિત સ્રોતોને ઓળખી કાઢવાનું સર્વેક્ષણ ■ વર્તમાન અને ભવિષ્યની વસ્તીની ચોક્કસ જરૂરિયાતોનું મૂલ્યાંકન ■ શુદ્ધતા, પુનઃવસન અને પ્રવર્તમાન સ્રોતોને ટકાવવા ■ ગામના પાણી સલામતી યોજનાની તૈયારી
યોજનાઓ	■ નેશનલ રુરલ ડ્રીંકીંગ વોટર કાર્યક્રમ
પરિણામો	■ દરેક ઘર માટે પાઇપ વાટે પાણીનું જોડાણ
નિષ્કર્ષ	■ આરોગ્યે, ઝાડા જેવા પાણી જન્ય રોગમાં સુધારો

6.3 પ્રવત્તિ: ઢાંકેલી ગટરો અને બારે માસ મુખ્ય નેટવર્કમાં માર્ગ જોડાણ સાથે આંતરિક બારે માસના માર્ગો

ઉદ્દેશ	■ ઢાંકેલી ગટરો અને બારે માસ મુખ્ય નેટવર્કમાં માર્ગ જોડાણ સાથે આંતરિક બારે માસના માર્ગો
વ્યૂહરચના	■ ગામની અંદર અને બહાર પ્રવર્તમાન કાચા માર્ગની યાદી બનાવી શકાય અને પાકા બનાવી શકાય.
યોજનાઓ	■ પ્રધાનમંત્રી ગ્રામ સડક યોજના ■ મગનરેગા ■ બેકવર્ડ રિજીયન ગ્રાન્ટસ ફંડ
પરિણામો	■ જરૂરિયાત મૂલ્યાંકન કવાયત દરમિયાન ઓળખી કાઢવામાં આવ્યા છે તેમ અસંખ્ય કિલોમીટરના લક્ષ્યાંકને પહોંચી વળે તેમ બારે માસના માર્ગોનું પૂર્ણ બાંધકામ
નિષ્કર્ષ	■ ગામ સુધી અને માંથી સુધરેલી કનેક્ટીવીટી કે જે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં વિસ્તાર કરશે અને જાહેરા સેવાઓ તેમજ બજારોમાં પ્રવેશ

6.4 પ્રવત્તિ : ઉર્જાના, ખાસ કરી સોલારના વૈકલ્પિક સ્રોતમાંના સહિત દરેક ઘરોમાં વીજ જોડાણ

ઉદ્દેશ	■ ઉર્જાના ખાસ કરી સોલારના વૈકલ્પિક સ્રોતોમાંના સહિત ઘરો અને શેરીઓમાં વીજ જોડાણ
વ્યૂહરચના	■ પ્રવર્તમાન સ્થાનિક ભૂગોળમાં પુનઃપ્રાપ્ય ઉર્જાના શ્રેષ્ઠ સ્રોતને ઓળખી કાઢો (ઉદા. તરીકે હવા, સોલાર, માઇક્રો હાઇડ્રો વગેરે) ■ વીજળીનો ઉપયોગ કર્યા વિના ઘરોનો બેઝલાઇન સર્વે ■ નવા અને પુનઃપ્રાપ્ય ઉર્જા સ્રોતોમાંથી પૂરા પાડેલ વીજ જોડાણો ■ સંભવિત જોખમ ધરાવતા ઘરો અને જાહેર ઇમારતોને અગ્રિમતા અપાઇ છે
યોજનાઓ	■ રાજીવ ગાંધી ગ્રામિણ વિદ્યુતીકરણ યોજના ■ એમએનઆરઇ યોજનાઓ

પરિણામો	▪ ગામડામાં ઘરોમાં ૧૦૦% વીજળીકરણ ▪ શેરીની લાઇટો ▪ ટેલિકોમ અને ઇન્ટરનેટ મારફતે કનેક્ટીવીટીમાં વધારો
નિષ્કર્ષ	▪ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં વધારો અને ગામડામાં ઘરોની આવકોમાં વધારો

6.5 પ્રવૃત્તિ : જાહેર સંસ્થાઓ માટે પાકુ આંતરમાળખું – આંગણવાડીઓ, શાળાઓ, આગોર્ય સંસ્થાઓૉ, ગ્રામ પંચાયત ઓફિસ અને ગ્રંથાલય

ઉદ્દેશ	▪ પાકુ આંતરમાળખું – આંગણવાડીઓ, શાળાઓ, આગોર્ય સંસ્થાઓૉ, ગ્રામ પંચાયત ઓફિસ અને ગ્રંથાલય ખાસ કરી શાળા જેવી દરેક જાહેર ઇમારતોને સ્થાનિક સામગ્રીનો ઉપરયોગ કરીને પર્યાવરણલક્ષી સ્થાનિક ▪ ટેક્નોલોજીઓનો ઉપયોગ કરીને બાંધવામાં આવશે અને તે વિસ્તરિત વૃક્ષ આવરણ ધરાવતા હશે
વ્યૂહરચના	▪ ભાગીદારીપૂર્ણ આયોજન પદ્ધતિઓ મારફતે, જાહેર આંતરમાળખાની અગ્રિમતાનો ક્રમ નક્કી કરવામાં આવશે શક્ય હોય એટલી રીતે હાંસલ કરી શકાય તેવા પ્રવર્તમાન આંતરમાળાની મરમ્મત અને નવીનીકરણ ▪ વિવિધ ભૌતિક ઇમારતોન બાંધકામ માટે સ્થળની ઓળખ ▪ અંદાજો, ટેન્ડર પ્રાપ્ત કરવા અને બાંધકામની ગુણવત્તા પર દેખરેખ રાખવા માટે ટેકનિકલ સહાય અને નિરીક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવ્યું હતુ ▪ યોજનાની માર્ગદર્શિકા અનુસાર અંતરાયવિહીન પ્રવેશ સહિત આ ઇમારતોમાં સંપૂર્ણ કામ કરતા સવલતોની ખાતરી રાખવી
યોજનાઓ	▪ મગનરેગા ▪ બેકવર્ડ રિજીયન્સ ગ્રાંટ ફંડ ▪ આરજીપીએસએ ▪ સર્વ શિક્ષા અભિયાન
પરિણામો	▪ હાલના જાહેર આંતરમાળખાની મરમ્મત/નવીનકરણ ▪ ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળી આંગણવાડીઓ, શાળાઓ, આરોગ્ય સંસ્થાઓ, ગ્રામ પંચાયત ઓફિસ અને ગ્રંથાલયના બાંધકામ જ્યાં ગામમાં સંપૂર્ણ કાર્યરતતા જાહેર સેવાઓનો અભાવ હતો
નિષ્કર્ષ	▪ ખાસ કરીને આરોગ્ય અને પોષણ સંબંધિત જાહેર સંસ્થાઓ મારફતે સેવાઓની ગુણવત્તામાં સુધારો ▪ ગ્રામપંચાયતોનો વધુ લાભ ▪ વાંચન ટેવ વિકસાવવી અને શીખવાના સ્તરોમાં સુધારો કરવો

6.6 પ્રવૃત્તિ : કોમ્યુનિટી હોલ્સ સહિત સિવીક આંતરમાળખુ, એસએચજી ફેડરેશન, રમતના મેદાનો, પીડીએસ કેન્દ્રો અને દાટવાના /સ્મશાન માટેની ઇમારત

ઉદ્દેશ	▪ કોમ્યુનિટી હોલ્સ સહિત સિવીક આંતરમાળખુ, એસએચજી ફેડરેશન, રમતના મેદાનો, પીડીએસ કેન્દ્રો અને દાટવાના / સ્મશાન માટેની ઇમારત
વ્યૂહરચના	▪ ભાગીદારીપૂર્ણ આયોજન પ્રક્રિયા મારફતે દરેક પ્રકારના સિવીક આંતરમાળખાઓના બાંધકામ માટે સ્થળની ઓળખ ▪ અંદાજો, ટેન્ડર પ્રાપ્ત કરવા અને બાંધકામની ગુણવત્તા પર દેખરેખ રાખવા માટે ટેકનિકલ સહાય અને નિરીક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવ્યું હતુ
યોજનાઓ	▪ મગનરેગા ▪ બેકવર્ડ રિજીયન્સ ગ્રાંટ ફંડ ▪ સર્વ શિક્ષા અભિયાન
પરિણામો	▪ ઉચ્ચ ગુણવત્તાળી કોમ્યુનિટી મિલકતોનું બાંધકામ
નિષ્કર્ષ	▪ મજબૂત એસએચજી, યુવાનોમાં ભૌતિક અને મનોરંજનયુક્ત પ્રવૃત્તિઓ, કોમ્યુનિટી ઘટનાઓ તહેવારોનું વધુસારુ સંગઠન, વધુ સારી રીતે કામ કરતા પીડીએસ કેન્દ્રો

6.7 પ્રવૃત્તિ : ગામડાના બજારો

ઉદ્દેશ	▪ ગામડાના બજારો સારી રીતે કામ કરે અને કાર્યક્ષમ બને તે રીતે વિકસાવવા
વ્યૂહરચના	▪ સ્થળ, કદને ઓળખી કાઢવા ઉત્પાદક જૂથો સાથે સંપર્ક અને ગામના બજારના પ્રકારનું બાંધકામ ▪ અંદાજો, ટેન્ડર પ્રાપ્ત કરવા અને બાંધકામની ગુણવત્તા પર દેખરેખ રાખવા માટે ટેકનિકલ સહાય અને નિરીક્ષણ
યોજનાઓ	▪ નેશનલ રુરલ લાવલીહુડ્ઝ મિશન ▪ મગનરેગ્સ
પરિણામો	▪ વ્યૂહાત્મક સ્થળોએ ગામના બજારો બાંધવામાં આવ્યા હતા
નિષ્કર્ષ	▪ સુધારેલ માર્કેટીંગ અને કૃષિ પેદાશનું વેચાણ અને ઘરોની આવકમાં વધારો

6.8 પ્રવૃત્તિ : માઇક્રો મની બેન્ક્સ /પોસ્ટ ઓફિસો /એટીએમ અને યુઆઇડીએઆઇ કાર્ડની જોગવાઇ

ઉદ્દેશ	▪ દરેક ગ્રામિણ વિસ્તારો સાથે કાર્યક્ષમ બેન્કિંગ નેટવર્કના લિંકેજની ખાતરી કરવી
વ્યૂહરચના	▪ સ્થાનિક વિસ્તારમાં પ્રવર્તમાન બેન્ક અને પોસ્ટ ઓફિસોના કવરેજ સર્વેક્ષણ ▪ સેવાવિહીન વિસ્તારોને માઇક્રો એટીએમ સર્વિસીઝ પૂરી પાડવા માટે બેન્કિંગ ભાગીદારોને ઓળખી કાઢવા ▪ ખાતાઓ ખોલવા ▪ કેમ્પ્સ નોંધણી હાથ ધરવા અને યુઆઇડીએઆઇ કાર્ડઝના ડોર ટુ ડોર વિતરણ
યોજનાઓ	▪ પીએમ જન ધન યોજના અને નાણાંકીય સેવાના વિભાગની અન્ય યોજનાઓ ▪ બીઆરજીએફ ▪ ફાયનાન્સ કમિશન ગ્રાન્ટસ
પરિણામો	▪ દરેક માટે ૧૦૦% નાણાંકીય સમાવેશીતા ▪ ૧૦૦% આધાર નોંધણી
નિષ્કર્ષ	▪ બચતોમાં વધારો, આવકના આંચકાઓની ઓછી અસરો અને જીવનધોરણમાં વધારો

6.9 પ્રવૃત્તિ : બ્રોડબેન્ડ, ટેલિકોમ કનેક્ટીવીટી અને સામાન્ય સેવા કેન્દ્રો

ઉદ્દેશ	▪ બ્રોડબેન્ડ, ટેલિકોમ કનેક્ટીવીટી અને સામાન્ય સેવા કેન્દ્રો
વ્યૂહરચના	▪ સામાન્ય સેવા કેન્દ્રોને ગ્રામ પંચાયત ઓફિસના ભાગરૂપે બાંધી શકાય ▪ નાગરિકોની ઇ-લિટરસીની મોડ્યૂલ્સ અને નિયમિત વર્ગો મારફતે સહાય પૂરા પૂડી શકાય
યોજનાઓ	▪ ડીઇઆઇટીવાયની સીએસસી યોજના ▪ નેશનલ ઓપ્ટીકલ ફાયબર નેટવર્ક (એનઓએફએન) ▪ ટેલિકોમ વિભાગની યોજનાઓ
પરિણામો	▪ ઇન્ટરનેટ અને મોબાઇલ કનેક્ટીવીટીનો ૧૦૦% ઉપયોગ
નિષ્કર્ષ	▪ ડિજીટલ ડિવાઇડમાં સેતુ પૂરો પાડવો ▪ ડિજીટલ સાક્ષરતા, માહિતી અને જાણકારીનો વધુ ઉપયોગ, નવીનીકરણ માટે વધેલી તકો

7. સામાજિક સુરક્ષા

7.1 પ્રવૃત્તિ : લાયક પરિવારો માટે નિવૃત્તિ-વૃદ્ધા વસ્થા, વિકલાંગતા અને વિધવા

ઉદ્દેશ	▪ સંતૃપ્તીની સિદ્ધાંતો પર દરેક લાયક વ્યક્તિઓ માટે સામાજિક સલામતી યોજનાઓનું આવરણ
વ્યૂહરચના	▪ એનએસએપી અને રાજ્ય સામાજિક પેન્શન યોજના હેઠળ દરેક લાયક વ્યક્તિઓની નોંધણી કરવા માટે ડોર ટુ ડોર ઓળખ કવાયત ▪ પેન્શનની નિશ્ચિત સમયમર્યાદા મંજૂરી ▪ બેન્ક/પીઓ ખાતુ ખોલાવવું ▪ માઇક્રો એટીએમ મારફતે પેન્શનની સમયસર ચૂકવણી

યોજનાઓ	▪ આઇજીએનઓએપીએસ, આઇજીએનડબ્લ્યુપીસ, આઇજીએનડીપીસ અને ▪ અન્ય રાજ્યની સામાજિક પેન્શન યોજનાઓ
પરિણામો	▪ દરેક લાયક પેન્શન લાભાર્થીઓ તેમના ખાતાઓમાં સમયસર ચૂકવણી મેળવે છે
નિષ્કર્ષ	▪ વૃદ્ધો, વિધવાઓ અને આરોગ્યમાં વિકલાંગતા અને આવક આંચકાઓ અને વિસ્તરિત જીવન સન્માન

7.2 પ્રવૃત્તિ : વીમા યોજનાઓ

ઉદ્દેશ	▪ વીમા યોજનાઓનું સાર્વત્રિક આવરણ
વ્યૂહરચના	▪ પીએમજેડીવાય. આરએસબીવાય અને એએબીવાય હેઠળ દરેક લાયક વ્યક્તિઓની નોંધણી કરવા માટે ડોર ટુ ડોર ઓળખ કવાયત ▪ વીમાની નિશ્ચિત સમયમર્યાદા મંજૂરી ▪ એસએચજી નેટવર્કનો ઉપયોગ કરતા દાવાઓની તૈયારીઓ માટે વ્યવસ્થા
યોજનાઓ	▪ આમ આદમી બીમા યોજના ▪ આરએસબીવાય/રાજ્ય આરોગ્ય વીમો ▪ પીએમજેડીવાય
પરિણામો	▪ કાર્યક્રમ આવરણ હેઠળ એએબીવાય અને આરએસબીવાય માટે લાયક દરેક ઘરોનુ સંતૃપ્ત આવરણ ▪ પીએમજેડીવાય હેઠળ લાયક ઘરોનુ આવરણ
નિષ્કર્ષ	▪ આરોગ્ય અને આવક આંચકાઓમાં ઘટાડેલું જોખમ અને વિસ્તરિત સામાજિક સુરક્ષા

7.3 પ્રવૃત્તિ : પીડીએસ – દરેક લાયક ઘરોમાં સાર્વત્રિક પ્રવેશ

ઉદ્દેશ	▪ પીડીએસનું સાર્વત્રિક આવરણ
વ્યૂહરચના	▪ એનએફએસએની જોગવાઇઓ સાથે દરેક સુસંગતીમાં લાભાર્થીઓની ડોર ટુ ડોર ઓળખ અને રેશન કાર્ડ્ઝનું વિતરણ ▪ એનએફએસએની જોગવાઇઓ અનુસાર પરિવારોને સંપૂર્ણ અધિકારરૂપે મળતા અનાજનું સમયસર વિતરણ ▪ પીડીએસ સંસ્થાઓનું સામાજિક ઓડીટ
યોજનાઓ	▪ નેશનલ ફૂડ સિક્યોરિટી એક્ટ ▪ રાજ્ય પીડીએસ યોજનાઓ
પરિણામો	▪ એનએફએસએની દરેક જોગવાઇઓનું અમલીકરણ
નિષ્કર્ષ સુશાસન	▪ વિસ્તરિત અન્ન સલામતી અને સુધરેલા પોષણયુક્ત નિષ્કર્ષો

8.1 ગ્રામ પંચાયતોને મજબૂત કરતા

ઉદ્દેશ	▪ સ્થાનિક લોકશાહીને મજબૂત કરતા અને ગ્રામ પંચાયતોની ક્ષમતામાં સુધારો કરવો જેથી તેઓ ખાસ કરીને જાહેર સેવા ડિલીવરીના સંબંધમાં તેમના કાર્યો બજાવી શકે
વ્યૂહરચના	▪ ગ્રામ પંચાતોને પાયાગત આંતરમાળકુ પૂરું પાડવું જેમ કે પંચાયત ભાવન, કોમ્પ્યુટર્સ વગેરે ▪ ચૂંટાયેલા કર્મચારીઓ અને અધિકારીઓનું ક્ષમતા નિર્ધારણ ▪ પંચાયતની સ્ટેન્ડિંગ કમિટીને સક્રિય કરવી ▪ ફંકશનલ કમિટીનું રચના કરવી અને સત્તા બક્ષતી ભાગીદારીપૂર્ણ સંસ્થાઓ જેમ કે વોટરશેડ કમિટી, વિલેજ હેલ્થ એન્ડ સેનિટેશન કમિટી, પીટીએ વગેરેને સત્તા આપવી
યોજનાઓ	▪ બીજીઆરએફ ▪ આરજીપીએસએ ▪ મગનરેગ્સ

પરિણામો	▪ ગ્રામ પંચાયતો માટે સારુ આંતરમાળખુ ▪ કાર્ય કરતી કમિટી ▪ તાલીમ પામેલ કર્મચારીઓ
નિષ્કર્ષ	▪ ઊંડી સ્થાનિક લોકશાહી

8. 2. પ્રવૃત્તિ : સામાજિક ઓડીટ

ઉદ્દેશ	▪ ગ્રામ સભા દ્વારા કરવામાં આવેલા દરેક ઘટકોનું અર્ધવાર્ષિક સામાજિક ઓડીટ
વ્યૂહરચના	▪ સામાજિક ઓડટી હાથ ધરવા માટે જીપીની ગ્રામ સભાને સહાય કરવા માટે રાજ્યના સામાજિક ઓડીટ યુનિટ (એસએયુ)ને કામ લગાડવું ▪ એકત્ર કરેલી ઉપરોક્ત માહિતીને કોમ્યુનિટી, એસએચજી સભ્યો, વિલેજ રિસોર્સ પર્સન્સ, એસએયુના ડિસ્ટ્રીક્ટ રિસોર્સ પર્સન્સના સભ્યો સાથે સામાજિક ઓડીટ હાથ ધરાઇ રહ્યું હોય તેના ૧૫ દિવસો પહેલા વહેંચવી ▪ વ્યક્તિગત નિવેદનો સાથે રેકોર્ડની તપાસ માટે ૧૦૦% ઘરથી ઘરની ચકાસણી હાથ ધરવી ▪ વ્યક્તિગત નિવેદનોનું રેકોર્ડીંગ કરવું અને ફરિયાદોની લેખિતમાં તપાસ કરવી ▪ સોશિયલ ઓડીટ ગ્રામ સભાની વર્તણૂંક, જ્યાં સામાજિક ઓડીટના તારણો ગ્રાસભા પાસે વાંચવામાં આવ્યા હોય, જેમાં અમલકર્તા એજન્સીઓના કર્મચારીઓ, સ્વતંત્ર નિરીક્ષણકર્તાઓ, દ્વારા હાજરી અપાઇ હોય, જ્યાં વાંચવામાં આવેલા પ્રત્યેક તારણ પર નિર્ણ લેવામાં આવશે.
યોજનાીઓ	▪ દરેક યોજનાઓ
પરિણામો	▪ પસંદ કરવામાં આવેલી જીપીમાં અમલમાં મુકાતી હોય તેવી દરેક યોજનાઓ કે જે ગ્રામ સભા દ્વારા હાથ ધરાયેલા સોશિયલ ઓડીટ હેઠળથી પસાર થયા હોય
નિષ્કર્ષ	▪ કોમ્યુનિટીને જાહેર ભંડોળના ખર્ચની સંપૂર્ણ પારદર્શકતા

8.3 સક્રિય જાહેરાત

ઉદ્દેશ	▪ જાહેર જનતાની જાણકારી માટે કાર્યક્રમના અમલ સંબંધિત દરેક માહિતીની સક્રિય જાહેરાત

વ્યૂહરચના	▪ દરેક કાર્યક્મોને સંબંધિત નીચેની કેટેગરીઓ /દરમિયાનગીરીઓ કે જે પસંદ કરેલી ગ્રામ પંચાયતમાં એસએજીવાય દ્વાર કરવામાં આવતી હોય તેને ઓળખી કાઢોઃ
	  ▪ ફરજો હાથ ધરવા માટે જવાબદાર કર્મચારીઓના જોબ ચાર્ટ સાથે તમના હોદાઓ અને સંપર્ક વિગતો
	  ▪ કાર્યક્રમ દરમિયાનગીરી હેઠળ લાભાર્થી તરીકે પૂર્વ આવશ્યકતાઓને ઓળકી કાઢવાની રહેશે
	  ▪ સર્વિસ ધોરણો સહિત ડિલીવરીના નિયમો
	  ▪ જીપીમાં કાર્યક્રમ/ દરમિયાનગીરીના લાભાર્થીઓની યાદી
	  ▪ પ્રત્યેક લાભાર્થીને ફાળવવામાં આવેલી લાભની રકમ/ રકમ
	  ▪ લાભાર્થીઓના અગ્રિમતાકરણનો ક્રમ
	  ▪ જીપીમા યોજના માટે આઇટમદીઠ મંજૂર કરાયેલ બજેટ અને ખર્ચ
	  ▪ બ્લોક અને જિલ્લા સ્તરે સંબંધિત વિભાગ દ્વારા ધરાવવામાં આવતા નિવેદનોના રેકોર્ડ
	▪ જીપી માટે આ માહિતી સાચવી રાખો અને તેની જાહેરાત જીપીમાં વોલ પેઇન્ટીંગ્સ, નોટીસ બોર્ડઝ અને જાહેર સ્થળોમાં થાય તેની ખાતરી ચેખ

યોજનાઓ	▪ માહિતી લેવાનો અધિકાર, ૨૦૦૫
પરિણામો	▪ માહિતી લેવાના અધિકાર, ૨૦૦૫ની કલમ ૪ની દરેક જોગવાઇઓ સાથે જીપીનું અનુપાલન
નિષ્કર્ષ	▪ કોમ્યુનિટીને જાહેર ભંડોળના ખર્ચની સંપૂર્ણ પારદર્શકતા

8.4. પ્રવૃત્તિ : સમયસર ફરિયાદ નિવારણ

ઉદ્દેશ	▪ સુનિશ્ચિત સમયગાળામાં નાગરિકો દ્વારા સામનો કરાતી દરેક ફરિયાદોના નિવારણની ખાતરી રાખો
વ્યૂહરચના	▪ પસંદ કરેલા ગામનો દરેક રહેવાસી પંચાયતને લેખિતમાં પોતાની ફરિયાદો સુપરત કરવા સક્ષમ બનશે અને તારીખવાળી પહોંચ મેળવવા હક્કદાર બનશે ▪ કોમ્યુનિટીના સભ્યો પાસેથી ફરિયાદજો મેળવવા ાટે ગ્રામ પંચાયતો દરરોજ ખુલ્લી રહેશે ▪ ગ્રામ પંચાયત મળેલી ફરિયાદોના નિવારણ માટે સંબંધિત વિભાગોને સુપરત કરશે ▪ સંબંધિત વિભાગ એ બાબતની ખાતરી રાખશે કે ફરિયાદી તેના/તેણીના દ્વારા સુપરત કરેલ ફરિયાદનો લેખિત પ્રતિભાવ પ્રાપ્ત કરે જેમાં લેવામાં આવેલો નિર્ણય દર્શાવ્યો હોય અને ફરિયાદનો નિષ્કર્ષ ૨૧ દિવસોમાં સુપરત કરવામાં આવ ▪ પંચાયતો નિયમિતપણે જાહેર સૂનાવણી પણ અસ્તિત્વમાં લાવી શકે છે જેમાં ફરિયાદો સાંભળવામાં આવે અને જાહેર જનતાની જાણકારીમાં તેનું નિવારણ લવાય.
યોજનાઓ	▪ દરેક
પરિણામો	▪ નાગરિકો દ્વારા આપવામાં આવેલી ફરિયાદોનું સમયસર નિવારણ
નિષ્કર્ષ	▪ જીપીમાં બહાર જીપીમાં બહાર પડાતી દરેક વિકાસ યોજનાઓ માટે સમાન અને નિયત ફરિયાદ નિવારણ પદ્ધતિ અસ્તિત્વમાં લાવવી

8.5. પ્રવૃત્તિ : વિભાગના સિટીઝન્સ ચાર્ટર અનુસાર નિશ્ચિત સમયમાં સર્વિસ ડિલીવરી

ઉદ્દ્દ્શ	▪ સિટીઝન્સ ચાર્ટર અનુસાર નિશ્ચિત સમયમાં સર્વિસ ડિલીવરી ▪ ઈકોમર્સ જેથી સર્વિસની ડિલીવરીની ગુણવત્તામાં સુધારો લાવી શકાય
વ્યૂહરચના	▪ યોજનાનું સિટીઝન્સ ચાર્ટર વિકસાવવું જેમા ંફરજિયાતપણે મહત્ત્વની સેવાઓ, જોબ ચાર્ટસ અને સર્વિસ ધોરણોનો સમાવેશ કરાયો હોય ▪ દરેક કોમ્યુનિટી સભ્યોને ચાર્ટરની વિગતો જણાવવી અને ફેલાવો કરવો ▪ સરકાર અને પંચાયત કર્મચારીની નિયમિત અને નિયત હાજરીની ખાતરી કરવી ▪ નાગરિકોને ફરિયાદ કરવામાં સહાય કરવી, જ્યા ંસેવાઓ નાગરિકોને નિશ્ચિત સમયમર્યાદામાં પૂરી પડાતી ન હોય અને તેના નિવારણની ખાતરી રાખવી ▪ ગ્રામ મપંચાયતે કોમ્પ્યુટરની જોગવાઈ ▪ કાર્યક્રમો પર દેખરેખ અને ફરિયાદ નિવારણ માટે સ્થાનિક આયોજન અને મોબાઈલ આધારિત એપ્લીકેશનો માટે ઈ ગવર્નન્સ એપ્લીકેશન્સ જેવી કે પીઆરઆઈએસોફ્ટ, પ્લાનનપ્લસ, નરેગાસોફ્ટ, આવાસસોફ્ટ અને જીઆઈએસ આધારિત એપ્લીકેશનો લાગુ કરવી ▪ ઈ-ગવર્નન્સ માટે ક્ષમતા નિર્ધારિણ
યોજનાઓ	▪ આરજીપીએસએ ▪ મગનરેગા ▪ એનપીએલએડીએસ ▪ બીઆરજીએફ
પરિણામો	▪ નાગરિકોને મહત્ત્વની સેવાઓની સમયસર જોગવાઈની ખાતરી કરો ▪ અગત્યની યોજનાઓની યોગ્ય દેખરેખ
નિષ્કર્ષ	▪ નાગરિકોને વિશ્વસનીય અને સમયસર સર્વિસ ડિલીવરીની ખાતરી કરવી ▪ સ્થાનિક શાસનમાં સુધારો

8.6. પ્રવૃત્તિ : ગ્રામસભા, મહિલા સભા અને બાલ સભા ગોઠવવી

ઉદ્દેશ	▪ નિયમિત (ત્રણ મહિનામાં ઓછામાં ઓછી કવાર), સમાવેશી અને પારદર્શક ગ્રામ સભા, મહિલા સભાઓ અને બાલસભાઓ મારફતે ભાગીદારીપૂર્ણ ભાગ લેવાની પ્રક્રિયા
વ્યૂહરચના	▪ નિર્ણયો લેવા માટે લોકો માટે ભાગીદારીપૂર્ણ પ્લેટફોર્મસની અગત્યતા વિશે લોકોમાં સતર્કતાનું સર્જન ▪ મહિલા અને બાળક વિકાસ એ સેનીટેશન જેવા અગ્રિમતાવાળા મુદ્દાઓને સંબંધિત મુદ્દાઓ પર ચર્ચાઓ કરવા માટે ખાસ મહિલા ગ્રામસભા (મહિલા સભાઓ) હાથ ધરો ▪ તેમના શિક્ષણ, મનોરંજન અને સુરક્ષાના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવા માટે ખાસ બાળકોની ગ્રામ સભા (બાલ સભાઓ) હાથ ધરો ▪ ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ, એમપીઓ, એમએલએને ગ્રામસભામાં હાજરી આપવા પ્રોત્સાહન આપો ▪ એસએચજી વુમનને ભાગ લેવા અને મહિલાઓને ગ્રામ સભાનું આયોજન કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપો
યોજનાઓ	▪ રાજ્યનો પંચાયતી રાજ કાયદો
પરિણામો	▪ જીપી દ્વારા સંશાધનોની ઉપયોગિતાને લગતા લેવાયેલા નિર્ણયો અને દેખરેખ કોમ્યુનિટીના દરેક વર્ગની જરૂરિયાતો અને મહત્ત્વાકાંક્ષાઓ આધારિત હોવા જોઇએ
નિષ્કર્ષ	▪ નીચલા ધોરણેથી લોકશાહી સામેલગીરીમાં વૃદ્ધિ

પુરવણી-II

જીપી સ્તરે ભરવામાં આવનાર બેઝલાઈન ફોર્મેટ

વિગતો	વિગતો
પ્રાથમિક શાળાઓની સંખ્યા	
૧૫ વર્ષથી નીચેના વયના બાળકો	
૧૫ વર્ષની નીચેના શાળાએ જતા બાળકોની સંખ્યા	
૧૫ વર્ષથી નીચેના શાળા છોડી દીધેલા બાળકોની સંખ્યા	
મહિલા સાક્ષરતા	
આંગણવાડીઓની સંખ્યા	
કસ્તુરબા ગાંધી બાલ વિદ્યાલયની સંખ્યા	
ઇશક્ષક:વિદ્યાર્થીનો પ્રાથમિક શાળામાં ગુણોત્તર	
પીએચસી /પેટા કેન્દ્રોની સંખ્યા	
રેકોર્ડ કરાયેલ સંસ્થાકિય ડિલીવરીની સંખ્યા	
દર્દી:ડૉક્ટરનો ગુણોત્તર	
ગ્રંથાલયોની સંખ્યા	
જીપીમાં ઓળખી કઢાયેલા કમાવજતવાળા બાળકોની સંખ્યા	
ઓછુ વજન હોવાનું ઓળખી કઢાયેલા બાળકોની સંખ્યા	
પાંડુરોગ વાળા ઓળખી કઢાયેલી મહિલાઓની સંખ્યા	
પાંડુરોગ વાળા ઓળખી કઢાયેલી બાળકોની સંખ્યા	
શિશુ મૃત્યુ દર (આઇએમઆર)	
પ્રસૂતિ મૃત્યુદર (એમએમઆર)	
ભારત નિર્માણ સ્વયંસેવકોની સંખ્યા	
જણાવાયેલ ગુન્હાની સંખ્યા	
પોલીસ સ્ટેશનોની સંખ્યા	
કોન્સ્ટેબલ:નગરિકોનો ગુણોત્તર	
નોંધાયેલ એફઆઇઆરની સંખ્યા	
ટોઇલેટ સાથેના ઘરોની સંખ્યા	
ટોઇલેટ ન ધરાવતા હોય તેવા ઘરોની સંખ્યા	
કોમન સેનીટેશન સંકુલોની સંખ્યા	
શું જીપી ભવન ટોઇલેટ ધરાવે છે	
યું હોસ્પિટલ ટોઇલેટ ધરાવે છે	
જીપીમાં વૃક્ષોની સંખ્યા	
બીપીએલ પરિવારોની સંખ્યા	
એસસી ઘરોની સંખ્યા	
એસટી ઘરોની સંખ્યા	
જમીનવિહોણા ઘરોની સંખ્યા	
આઇએવાય લાભાર્થીઓની સંખ્યા	
એફઆરએ લાભાર્થીઓની સંખ્યા	

વિગતો	વિગતો
એક જ મહિલા દ્વારા ચલાવાતા ઘરોની સંખ્યા	
શારીરિક રીતે વિકલાંગ વ્યક્તિઓ દ્વારા ચલાવાતા ઘરોની સંખ્યા	
એસએચજીઓની સંખ્યા	
સક્રિય એસએચજીની સંખ્યા	
ફેડરેશનોની સંખ્યા	
એસએચજી નેતાઓની સંખ્યા	
બેન્ક ખાતુ ધરાવનારાઓની સંખ્યા	
બેન્ક શાખાથી અંતર	
પોસ્ટ ઓફિસથી અંતર	
ગામમાં એટીએમની ઉપલબ્ધિ	
ખેતીલાયક જમીનનો વિસ્તાર	
સિંચાઇ કરેલ જમીનનો વિસ્તાર	
સિંચાઇ નહી કરેલ જમીનનો વિસ્તાર	
કોમન જમીનનો વિસ્તાર	
પડતર જમીનનો વિસ્તાર	
જીપીમાં કક્ષાવાર જાનવરો	
ગામ પંચાયતમાં ઉત્પાદનની વિગતો 1. કૃષિ 2. પ્રાણી દ્વારા ખેતી 3. ગામ ઉદ્યોગ	
કાર્યરત જળાશયોની સંખ્યા	
કાર્યરત જળાશયોની પહોંચનો ૨ કીમીનો વિસ્તાર	
મગનરેગા હેઠળ સક્રિય જોબ કાર્ડ ધારકોની સંખ્યા	
સક્રિય કાર્ડ ધારકોની સંખ્યા જેમણે કામના ૧૦૦ દિવસો પૂરા કર્યા હોય	
અન્ન સંગ્રહ સવલતોની સંખ્યા	
ડેરી પ્રોસેસીંગ એકમોની સંખ્યા	
જેમની પાસે પાકુ મકાન હોય તેવા નિવાસીઓની સંખ્યા	
સારવારયુક્ત ગોળાનું પાણી માટે નળ ન ધરાવતા નિવાસીઓની સંખ્યા	
જીપીની મર્યાદામાં માર્ગોની સંખ્યા	
ભારેમાસ ચાલે તેવા ન હોય તેવા જીપીની મર્યાદમાં માર્ગોની સંખ્યા	
જે લોકો વીજ જોડાણ ધરાવતા ન હોય તેવા નિવાસીઓની સંખ્યા	
જીપીમાં આંગણવાડીઓની સંખ્યા	
જીપીમાં વાજબી દુકાન/પીડીએસ કેન્દ્રોની સંખ્યા	
જીપીમાં સીએસસીની સંખ્યા	
પેન્શન ંટે લાયક નિવાસીઓની સંખ્યા (વૃદ્ધો,વિધવા,વિકલાંગતા)	
જે લોકો પેન્શન ન મેળવતા હોય તેવા લાયક નિવાસીઓની સંખ્યા	
રેશન કાર્ડ માટે લાયક હોય તેવા નિવાસીઓની સંખ્યા	
રેશન કાર્ડ ધરાવતા લાયક એચએચની સંખ્યા	
આરએસબીવાય હેઠળ આવરી લેવાયેલા નિવાસીઓની સંખ્યા	
એએબીવાય હેઠળ આવરી લેવાયેલ એચએચની સંખ્યા	
શરાબનું વેચાણ કરતી દુકાનોની સંખ્યા	

Department of Rural Development
Ministry of Rural Development
Government of India
Krishi Bhavan
New Delhi – 110001
India
Ph: +91 11 23383553
www.rural.nic.in
www.sagy.gov.in